

«...əgər mənim milli-etnik mənsubiyyətim, TALİŞ olmağım cinayətdirsə buyurun ən ağır cəzanı verin».

prof. Novruzəli Məmmədov

De Xıdo nomi!

Tolışi Sədo

Kəş-por okə, bıpər-bıpər çəmə Sımurg,
Əhrimani im zilmoto ujen beşli!
Kəş-por okə, bıpər-bıpər, bə həxi boğ,
Bə Hürmüzdi Həşi rüşnə rüjon beşli!

Respublikə Tolışi Mədəniyyətə Mərkəzi Orqan

№2 (110), Yanvar 2010-nə sor

Qəzet 1992-ci sorikü nəşr bedə

Ğiymətiş 88 kop.

Эльмира Ахундова:

"Есть потребность в принятии закона о нацменьшинствах Азербайджана"

Азербайджан является многонациональным государством, поэтому есть потребность в принятии закона о национальных меньшинствах, сообщила 1news.az депутат парламента Эльмира Ахундова.

По ее словам, этот закон должен регулировать вопросы, касающиеся развития культуры, традиций и прочих сфер жизни национальных меньшинств.

«Я являюсь депутатом от Ма-

салинского района, где проживают талыши. Есть необходимость решения ряда вопросов, в частности это увеличение времени преподавания талышского языка в школах, улучшение качества учебника талышского языка, подготовка передач на талышском языке по Лянкоранскому телевидению. В советское время некоторые талыши обозначили себя в паспортах титульной нацией, а сейчас идет обратный процесс. Все эти вопросы должны регулироваться соответствующим законом», - говорит она.

Ахундова отметила, что Азербайджан является членом Совета Европы и нам предстоит присоединиться к Рамочной конвенции Совета Европы о защите национальных меньшинств.

<http://www.1news.az/society/20091114125059403.html>

(К 100-летию со дня рождения прославленного советского военачальника, гвардии генерал-майора, дважды Героя Советского Союза Ази Асланова)

22-ого января 2010 года исполнилось 100 лет со дня рождения славного полководца нашего народа, Ази Ахадизова Асланова (22.01.1910-24.01.1945), уроженец села Гаматюк Ленкоранского района Азербайджанской Республики.

По воле судьбы, прославленному сыну Азербайджана суждено было стать последним дважды Героем в исто-

«освободительного похода» на Западную Украину и советско-финской войны 1939-40 годов, до своей героической смерти на Прибалтийском фронте, написано десятки книг, сотни статей и сняты документальные и художественные фильмы. Ниже мы изложим некоторые интересные и загадочные эпизоды и штрихи о генерале А.Асланове, чтобы и впредь привлечь внимание читателей и соответствующих лиц, интересующихся судьбой героя.

За отвагу в боях под Сталинградом 22 декабря 1942 года подполковнику

АЗИ АСЛАНОВ – ЛЕГЕНДАРНЫЙ СЫН ТАЛЫШСКОГО НАРОДА

рии великой страны под названием «СССР» именно через 47 лет, в 21 июня 1991 года в период развала этого державы. Так как Ази Асланов именно в этот день вторично (посмертно), на основе возобновленного представления командующего 3-м Белорусским фронтом И.Д.Черняховского от 4 июля 1944 года был удостоен звания Героя Советского Союза за мужество и героизм в ходе операции «Багратион».

Об этом легендарном герое, участнике самых ожесточенных битв, начиная с

Ази Асланову было присвоено звание Героя Советского Союза с вручением ордена Ленина и медали «Золотая Звезда» (№ 727).

Многих потом заинтересовал и этот вопрос: А все-таки, куда подевалось представление генерала Черняховского?! Именно благодаря огромному и неустанному труду известного азербайджанского журналиста - исследователя, кинорежиссера - сценариста, автора многих фильмов, в том числе и снятых в 1970 и в 1993 гг. под названием «Генерал Ази Ас-

ланов» Мусы Багирова, в архивах Минобороны бывшего СССР был найден документ, и сопровождавший его наградной лист на гвардии генерал-майора Асланова Ази Ахад оглу по присвоению ему звания Дважды Героя Советского Союза с подробным перечнем всех подвигов 35-й танковой бригады под командованием Героя Советского Союза, генерала Асланова, совершенных ею в последнюю неделю июня 1944 года.

Продол. на стр 2.

NƏ ÜÇÜN İRAN Novruzəli Məmmədovu müdafiə etmədi?

چرا ایران از نوروز علی محمّداف دفاع نکرد؟

گفتگو با دکتر هلال محمّداف رئیس کمیته پیگیری حقوق نوروز علی محمّداف

گفتگو از شهرام آرزووند
گفتگو از رامین آرزووند
از سلسله گفتگوها با کمیته پیگیری حقوق نوروز علی محمّداف که با عضویت شهرام آرزووند و رامین آرزووند تشکیل شده است. در این گفتگوها به موضوعات مختلفی پرداخته می‌شود که به حقوق بشر و آزادی بیان در ایران مربوط است. در این گفتگوها به موضوعات مختلفی پرداخته می‌شود که به حقوق بشر و آزادی بیان در ایران مربوط است.

- Bəli, istər ölkəmizin, istərsə də dünyanın digər ölkələrinin haqqpərəst ictimaiyyəti kimi, Sizin də bu qənaətinizin dürüstlüyinə şəkk yoxdur və doğrudan da o, öz xalqının - talış millətinin milli-mədəni hüquqlarını müdafiə etdiyinə görə zindana salınmış və orada qətlə yetirilmişdir. Biz-Novruzəli Məmmədovun hüquqlarının müdafiə komitəsinə olaraq, onun qeyri-qanuni həbsi, mühakiməsi və son günlərdəki ağır xəstəliyi ilə əlaqədar olaraq istər ölkəmizdəki rəsmilərə, istərsə də beynəlxalq ictimaiyyətə dəfələrlə müraciət edərək onun azadlığa çıxarılmasında bizə mənəvi dəstək və yardımçı olmağa çağırmışdıq. Zindan xəstəxanasına köçürülməzdən bir neçə gün öncə onun sağ əlinin, qismən isə sol əlinin fəaliyyəti xeyli zəifləmişdi.

Biz bu barədə ölkəmizin müvafiq orqanlarına «SOS!» siqnalı ilə dəfələrlə müraciət edərək onun professional tibb mütəxəssisləri tərəfindən müalicəsinin təşkil edilməsinə razılıq verilməsini xaiş etmişdik. Şəxsən Avropa Şurasının rəhbərliyi, ATƏT, Beynəlxalq Qırmızı Xaç Komitəsi və digər beynəlxalq təşkilatlar da dövlətimizin rəhbərliyindən bunu təvəqqe etmişdilər.

Ardı səh. 2-də.

«Tolışi Sədo» («Talışın Səsi») qəzetin baş redaktoru Novruzəli Məmmədovun hüquqlarının müdafiə komitəsinin sədri doktor Hilal Məmmədovla müsahibə

-Doktor Hilal Məmmədov, professor Novruzəli Məmmədovun zindanda qəflətən vəfat etməsi xəbəri İranda yaşayan bütün talışları mütəəssir və həm də xeyli narahat etmişdir. Hamı bu fikirdədir ki, o, bilavasitə talışşünaslıq sahəsindəki xidmətlərinə görə şəhid olmuşdur. Lakin bu da məlumdur ki, o siyasətçi deyildi və neçə illər zindanda günahsız qalmışdı. Onun hüquqlarının müdafiəçisi kimi real vəziyyəti bilavasitə Sizdən öyrənmək istərdik: sizcə, o nə vaxt və hansı səbəblərdən vəfat etmişdir?

Генерал-майор остался без внимания

Республиканский Талышский Культурный Центр (РТКЦ) с прискорбием сообщает, что 29 января после продолжительной болезни скончался генерал-майор Заур (Задир) Рзаев.

От имени коллектива Центра и редакции газеты «Толыши Садо» («Голос Талыша») выражаем свои глубокие соболезнования семье и всем близким покойного генерала.

Председатель РТКЦ: Али Насир
Ответственный редактор «Толыши Садо»: Г.А. Мамедов

Продол. на стр 2.

Nə üçün İran Novruzəli Məmmədovu müdafiə etmədi?

Əvvəli səh.1-də

Əfsuslar olsun ki, səsimiz eşidilmədi. Hətta onun qəfil ölümündən sonra, həbsdə saxlanıldığı müəssənin rəhbərliyi bildirdi ki, «o özü xəstəxanaya köçmək istəmir». Bəzi dövlət məmurları isə N.Məmmədovun bu 2 il 8 ay ərzində min-bir haqsız zülm və iztirabların nəticəsi olaraq faciəli ölümünü də - «məgər mülki xəstəxanada adam ölmür ki?!» kimi ifadələriylə həyasızcasına adiləşdirməkdən çəkinmədilər.

Əlbəttə ki xanımının hədsiz yalvarışlarına məhəl qoymaya-

yılənlərdən sonra, professorun müəmmali ölümü qeyd etdiyiniz bir çox nəticələrə gəlməyə əsas verir...

-Doktor Hilal Məmmədov,marafıdır, siz professor Novruzəli Məmmədovun ölümündən bir neçə gün sonra İrana səfər etmişiniz... Sizin Tehran görüşləriniz barədə məlumat almaq olarmı? Orada məmləkətimizin hansı rəsmiləri ilə görüşə bildiniz? Onlara dedinizmi ki «Novruzəli Məmmədovun həbsi bilavasitə İrana bağlıdır və Azərbaycan tərəfinin iddiası ilə guya bu öl-

raq, ölüm ayğında olan bir insanla heç olmasa bir neçə dəqiqəlik son qörüşünə belə icazə verməyən bu kimi cəllad məmurlardan digər bir mərhəmət və ya xeyirli fikir də gözləmək olmazdı...

- Təbii ki sağlam bir insan maşın qəzasından və ya ürək tutmasından qəfil keçinə bilər. Amma məlum olduğu kimi, xəstəxanaya köçürülməzdən əvvəl professor N.Məmmədovda ürək nasazlığı olmamışdı və məlum son xəstəlikləri isə də onun bu qəfil ölümü üçün əsas ola bilməzdi. Sizcə, bu, alimin bilərəkdən öldürüldüyünü deməyə əsas verir mi?

- Professor Novruzəli Məmmədov bu ilin 28 iyulunda zindanın xəstəxanasına köçürüldü və 20 günün ərzində də - avqustun 17-də orada dünyadan köçdü. Mən onu xəstəxanaya köçürülməzdən düz 6 gün əvvəl həbsdə saxlanıldığı zonada görmüşdüm. Düzdü, onun əllərinin fəaliyyəti ağırlaşmış, gözləri pis görünür, prostatit və bəzi digər xəstəliklərdən əziyyət çəkirdi, amma, onun üryəyindən heç bir şikayəti olmayıb sağlam ruh yüksəkliyinə malik idi. Biz onunla üzbəüz, düz 3 saat demək olar ki bütün mövzulardan mərdi-mərdənə söhbət etdik. Əlbəttə ki, onun xəstəxanaya yerləşdirilməsiylə bağlı məsələyə də toxunduq. O, buna etiraz etmirdi, amma nədənsə çox inadla bildirdi ki, «mümkündür ki məni orada öldürsünlər». Mən ona bildirəndə ki, «bəs, axı siz Avropa Şurasının və digər beynəlxalq təşkilatların da bilavasitə nəzarəti altındasınız və güman etmirəm ki onlar bu qədr azğın yola əl atsınlar», o, başını yirgəlayaraq bildirdi ki, «onlar o qədr azğınlaşıblar ki heç Allahın da nəzarətinə saya almırlar...».

Əlbəttə ki, bütün bu kimi de-

kənin tapşırığıyla «casusluq» etdiyi üçün azadlıqdan məhrum edilmiş və zindanda şəhid olmuşdu? Sizin sorğunuza İran məsələsinin cavabı ne oldu? Tehrandə və Gilanda bizim Talış cəmiyyətləri ilə görüşləriniz necə keçdi və nə kimi məsələlər müzakirə edildi?

-Bəli, mən şəhid Novruzəli Məmmədovun doğulduğu Astara rayonunun Ərçivan kəndindəki dəfninin «3-gün» mərasimindən sonra İrana gəldim. Əvvəla, bir hüquq müdafiəçisi kimi əsas məqsədim - sizin ölkənizin bir sıra rəsmilərinə Novruzəli müəllimlə bağlı ünvanladığımız bəzi sorğulara cavab almaq idi.

Bir talış ziyalı və aktivisti kimi isə digər bir hədəfim Tehrandakı «TaleshiKa» («Talış Evi») Mədəniyyət Mərkəzinin rəhbərliyi və nümayəndələriylə görüşərək bu mövzunu və digər ümdə milli problemlərimizi birgə təhlil və müzakirə etmək idi. Axı, Novruzəli Məmmədov talış dilinin dünyada məşhur tədqiqatçısı kimi hər iki taydakı talışlar arasında nüfuzlu şəxsiyyət hesab edilir və onun həbsi və faciəli ölümü isə əsasən sizin ölkənizlə bağlı idi. Professorun işiylə əlaqədar olaraq bütün istintaq və məhkəmə proseslərinin akt və qərarlarında bilavasitə sizin dövlətiniz mühaكىmə olunur ki, guya o, «Azərbaycan respublikasına qarşı düşmənçilik fəaliyyəti aparmasında İrana köməklik etmişdir».

Əlbəttə ki, nə istintaq tərəfi, nə də Məhkəmə prosesləri N.Məmmədovun müqəssir olduğunu sübut edəcək birçə fakt belə göstərə bilmədi və o, haqsız olaraq 2 il 8 ay müddəti ərzində Milli Təhlükəsizlik Nazirliyinin binasında və digər zindanlarda min-bir zülm və iztirablara və işgəncələrə məruz qaldı.

Ardı gələn sayımızda.

Mənbə: «Tələş» jurnalı, oktyabr, 2009-cu il, Tələş şəhəri, Gilan oblasti, İran İslam Respubliası

Müəhibəni apardı: Şəhrəm Azmudə («Tələş» jurnalının baş redaktoru)

Foto: Ramin Ekramindir

Farscadan Azərbaycan türkcəsinə çevirəni: Ruhəngiz Əzimi

Нач. стр 1.

В центральном архиве МО СССР им был обнаружен наградной материал за №0713 от 14.VIII. 44 г., где командир 35-й Краснознаменной, ордена Суворова II степени танковой бригады Герой Советского Союза, гвардии генерал-майор Ази Асланов представлен на присвоение звания дважды Героя Советского Союза. В наградном листе указано: «С 23 по 30 июня 1944 года 35-я танковая бригада под командованием Героя Советского Союза, генерал-майора т. Асланова А.А. освободила более 580 населенных пунктов, разбила 18 танков, 118 автомашин, пленила 580 солдат и офицеров немецкой армии, первыми форсировали реку Березину и освободили областной центр город Вилейка». Основание: дело №340, опись №2607, лист 20».

В конце-концов была создана комиссия по проверке документов Мусаева, которые были признаны действительными, после чего Горбачев подписал указ и 22 июня 1991 года (через 47 лет после представления), его опубликовала газета «Красная Звезда».

Теперь, приведем еще несколько немаловажных загадочных моментов в дальнейшей судьбе генерала А.Асланова...

«20 января 1945 года на первом Прибалтийском фронте во время боев Асланов был ранен. Его поместили во фронтовую госпиталь. Оттуда вызвали в армейский штаб поговорить с Москвой. Ему сообщили, что он назначен на новую должность - Наркомат Оборона Азербайджанской ССР, а за проявленную на фронте храбрость и героизм в третий раз награжден орденом Красного Знамени. До 23 января на фронте его заменял гвардии полковник А.А.Новиков. Но его работа не удовлетворяла генерала Обухова. По разрешению генерала фронта Баграмяна Обухов отозвал Асланова обратно, поздравил с новой должностью и орденом Красного Знамени.

Ту ночь Асланов провел в землянке штаба, до тонкостей проанализировал вражеские планы сопротивления. 24 января лично обходил мес-

торасположение своей бригады вблизи города Митана (нынешняя Елгава). В сопровождении офицеров проверял передние линии. В это время прямо на том месте, где стоял Асланов, одна за другой взорвались шесть мин - немцы открыли огонь. Раненый генерал упал на снег. Танкисты окружили своего командира. Ази открыл глаза, посмотрел на своих товарищей, сказал: «Отвоевался...» Его увезли в медсанчасть. Очевидец, командир медсанчасти 35-й бригады майор Георгий Рафаилович Бегишвили рассказывал: «Было где-то 10 часов

Москву. Ази Ахадович попросил меня проводить его. Мне приказали срочно подготовиться. Но через несколько минут решение о моей поездке было отменено. Провожать Ази Ахадовича была назначена специальная группа врачей. Мы попрощались с Ази. Я вернулся в бригаду. Через 3 часа нам сообщили, что Ази Ахадович скончался» (см. <http://talish.narod.ru/pressa/vestnik6/v601.htm>).

Таким образом, 24 января 1945 года, на литовской земле, близ города Приекуле, при очередных загадочных, невыясненных по сей день обстоятельствах, генерал попал на

минное поле или же (по другим источникам) подвергся минометному обстрелу. И самое удивительное было то, что несмотря «он чувствовал себя удовлетворительно», по словам майора Бегишвили, неожиданно скончался

через 3 часа, в очередной загадочной ситуации...

2-3 февраля 1945 года Баку провозвал в последний путь генерала-гвардейца.

Итак, легендарный полководец Ази Асланов, героически сражавшийся в бесчисленных боях, погибает в «мирной» обстановке... И до сих пор остались десятки невыясненных вопросов как с присвоением ему во второй раз Героя Советского Союза, так и в связи с загадочной смертью генерала...

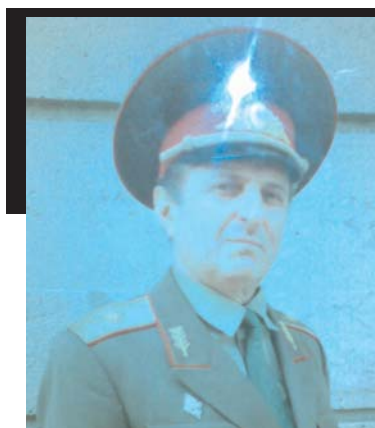
Надеемся, придет день, когда будут раскрыты многие тайны, связанные с горькими страницами истории нашего народа, одной из сцен которой является история легендарного сына ТАЛЫША - дважды героя Советского Союза Ази Асланова.

Пусть Всевышний примет его как шахида во имя Справедливой борьбы против зла националистического фашизма (к великому сожалению, продолжающийся и по сей день), целью которого является уничтожения коренных и древних народов мира.

Г. Мамедов

АЗИ АСЛАНОВ – ЛЕГЕНДАРНЫЙ СЫН ТАЛЫШСКОГО НАРОДА

24 января 1945 года. Связист на мотоцикле приехал и сообщил мне, что генерал Асланов тяжело ранен и везут его ко мне. Я срочно вызвал опытного хирурга, а сам поехал встретить раненого. Ази Ахадович был без сознания. Он получил тяжелые раны в области правой почки, были сломаны три ребра, осколок застрял в правой части груди. Поместили генерала в блиндаже. Он потерял много крови. Срочно нужна была кровь. Положение было безвыходное. Я долго не думал. Лег рядом с ним и приказал, чтобы переливали 500 граммов моей крови способом перфузии. После переливания крови он чуть пришел в себя, увидев меня, лежащего рядом, с удивлением сказал: «Южанин, теперь ты стал моим кровным братом». Потом он заснул. Я не отходил от него. Состояние его постепенно улучшалось. Пульс, давление, дыхание нормализовались. На другой день утром он чувствовал себя удовлетворительно. Мы решили отправить его в полевую госпиталь, который находился в 900 метрах от нас. Приготовили мягкие носилки, положили раненого генерала на них и в течение двух часов доставили в госпиталь. Был приказ отправить генерала Асланова в

Краткая биография генерала

Заур (Задир) Рзаев родился 10 октября 1937 года в семье интеллигентов в селении Шюрюк Ленкоранского района. В 1955-ом году окончил среднюю школу в родном селе и в том же году поступил на физико-математический факультет Педагогического Университета в Баку. В 1958-ом году, прервав учёбу, он поступает в Бакинское Высшее Общеобразовательное Командное Училище и в 1962-ом году с отличием оканчивает его.

В 1962 г. З. Рзаев отправляется на службу в Германию. Затем в 1971-ом году поступает в военную Академию имени М.Ф. Фрунзе в Москве. После окончания академии в качестве заместителя командира полка был направлен на военную кафедру в Бакинский Государствен-

Генерал-майор остался без внимания

ный Университет. Здесь он дослужился до звания полковника и был назначен заведующим кафедрой.

Именно благодаря его личным усилиям, впервые 9 октября 1991 года, была сформирована военная часть Вооруженных Сил Азербайджана, и он был назначен командиром бригады и отправлен на Карабахский фронт.

Летом 1992 года, под его руководством были освобождены 12 деревень в Агдере и 40 деревень в Лачыне. Он же руководил армией при контр-наступлении в направлении Бейлаган и Физули. За высокую отвагу и профессиональные боевые качества З. Рзаев по указу тогдашнего президента страны А. Эльчибея в 19 октября 1992 года получил звание генерал-майора.

В 1993 году 16 июня в Министерстве Оборона Азербайджанской Республики была образована штаб-квартира фронта и по указу тогдашнего президента Г.Алиева З. Рзаев занимает одновременно пост первого заместителя Министра Оборона АР и командующего фронтом.

28-29 августа 1993 года, при выполнении служебной операции, недалеко от Бейлагана, при загадочных обстоятельствах, невыясненных по сей день, он попадает в автокатастрофу. В результате получает черепно-мозговую травму и более трех месяцев вынужден был провести в военном госпитале на лечении.

2-ого ноября того же года штаб-квартира при Министерстве Оборона была ликвидирована, а З. Рзаев был отправлен в запас с разрешением носить военную форму.

Он долго болел и из-за материальных затруднений так и не смог окончательно вылечиться...

К великому сожалению, до последних дней, генерал-майор остался без внимания со стороны Минобороны и властей страны, за исключением единственного случая, когда по личной инициативе госпожи Мехрибан Алиевой были попытки вылечить генерала в Турции в конце прошлого года, но, тогда уже было слишком поздно...

XIDO RƏHMƏT VİKƏ!

Şəhid Novruzəli Məmmədov bu yarımçıq qalmış povestini 15 sayılı cəzaçəkmə müəssisəsinə köçürüldükdən sonra (fevral 2009-cu il – iyul 2009) yazmağa başlamışdı... Əfsuslar olsun ki, amansız taleyin hökmü ilə, hissə-hissə, kağız parçalarında xəlvəti olaraq ailəsinə göndərdiyi bu yazılarını o tamamlaya bilmədi...

(6 ay ötəndən sonra...)

İlk müsabiqədə uğursuzluğa düşər olmuş Əhməd Kəlbiyev ömründə bu şəkildə məyusluq hissi keçirməmişdi. Son dərəcə asan olan bir sualın cavabını tapa bilmədiyini üçün özünü məzəmmət edirdi. Hazır mandata yiyə dura bilmədiyini onu elə də çox yandırmırdı. Onu yandıran cızdağını çıxaran ekran qarşısında, özü də Milli Məclisin canlı yayımında bütün aləmdə savadsız kimi rüsvay olması idi. Axı çoxları bilmirdi ki, o orta məktəbdə oxuyanda da, institutda təhsil alanda da ən zəif şagird, kəmsavad tələbə kimi həmişə müəllimlərinin məzəmmətini, danlığını eşirdi. Institutda ona biologiyadan dərs deyən professor Atamoğlan Şirəliyevin ona dediyi sözləri xatırlayanda daha çox yanib tökülürdü: «Oğlum, 45 ildir balalarımızın təlim-tərbiyəsi ilə məşğulam, onlara biologiyanın sirlərini öyrədirəm, amma hələ sənə kimi kəmsavad, zəifinə rast gəlməmişəm. Təəcüb edirəm ki, bu savadsızlığınla sən ali məktəbə necə daxil olmusan, hələ heç orta məktəbi demirəm. Səndən oxuyan çıxmaz, bala. Nahaqdan bir nəfərin yerini tutmusan institutda. Gət kəndinizdə torpaq sahəsi götür, ək-becər, mal-qara saxla, xeyirli işlə məşğul ol. Hökümən deyil ki, diplom olasan. Adı çobanlıq da etsən, heç olmasa, xeyir götürəcəksən, camaata da xeyir gətirərsən. Institut sənə kimilər üçün deyil. Mənum vicdanım qəbul etməz ki, sənə heç olmasa, tramvay altında qalan bir «uç» verim. Qiymətin «iki»-dir, gədə bilərsən».

Əhməd aldığı «iki»-dən heç də narahət olmamışdı. «Sən saydığını say, gör fələk nə sayır», -deyə başlamışdı əmi-dayılarını, xalabiblərini işə salmağa. Atamoğlan müəllim işə qərarında qəti idi, «yox» demişdisə, deməli heç vaxt «hə» olmayacaqdı. Əhməd və minvalla təkrar kursda saxladılar. Əmi-dayılar, xalabiblər öz güclərini» göstərə bilmədilər.

Tədris sistemində belə bir qanun var idi ki, əgər müəllimin sənə «iki» qiymət yazırdısa və sən üçüncü «rektor» imtahanından da müvəffəq qiymət ala bilmirdinsə, təkrarən sənə kursda saxlayırdılar, təqəüldə vermirdilər. Əhməd Kəlbiyev də bu minvalla 5 illik institutu 7 ilə qurtara bildi, ancaq Atamoğlan müəllim 75 yaşında infarktdan dünyasını dəyişəndən sonra...

Əhməd institutu bitirəndən sonra ali təhsilli mütəxəssis kimi anadan olduğu və boya başa çatdığı rayona təyinatla işləməyə göndərildi. Belə bir təyinat Əhmədin heç də ürəyinə (olmadı) deyildi. Onun arzusu Bakı şəhərində aparıcı nazirliklərin birində, mərkəzi komitədə (o vaxtlar Prezident aparatı yox idi) və ya heç olmasa, rayon partiya təşkilatlarında, bir sözlə hökumət işində işləmək idi. Hökumət adamın olmağın, hökumət işində işləməyin ləzzətini qohum-əqrəbələrindən, valideynlərindən hələ instituta girməmiş əşidən Əhməd bu arzu ilə yaşayırdı, gələcəyinə böyük ümid bəsləyirdi. Amma kənd təsərrüfatı sahəsində rayonlarda mütəxəssislərə böyük ehtiyac olduğundan onu doğma rayonuна yolladılar ki, əkib-becərsin, rayonda kənd-təsərrüfatını inkişaf etdirsin, xalqına, rayon camaatına xeyir gətirsin.

İnstitut təyinat komissiyası Nazirlikdən gəlmiş nümayəndə ilə onu Masallıya gedib onu kənd təsərrüfatını orada qaldırmağı təklif edəndə yadına Atamoğlan müəllimin: «Oğul, get kəndinizdə torpaq sahəsi götür, ək-becər, mal-qara saxla, xeyirli işlə məşğul ol. Hökümən deyil ki, diplom olasan. Adı çobanlıq da etsən, heç olmasa, xeyir götürəcəksən, camaata da xeyir gətirərsən...» sözləri düşdü. Bu sözlər onun iliyinə necə işləmişdisə, yuxularında da tez-tez Atamoğlan müəllimi görürdü.

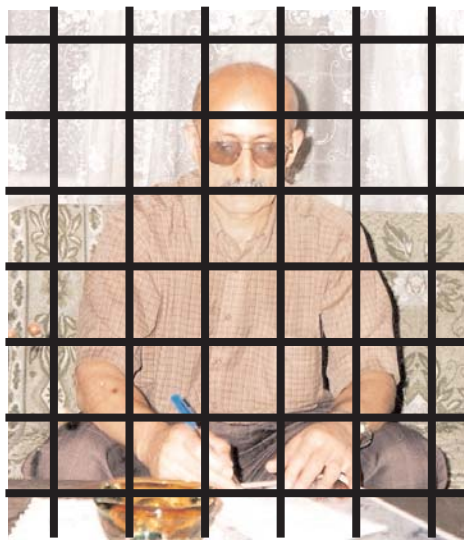
Taleyə bir bax! Atamoğlan müəllim indi haqq dünyasındadır, amma onun ruhu sanki

Əhməd Kəlbiyevi daim izləyir, onun «inkişaf» eləməyə qoymurdu. Bu insan nə vaxta kimi onu izləyəcək, arzularına çatmaq üçün qarşısında sipər kimi duracaqdır?! Bu fikirlərlə qəm dəryasına batmış Əhməd Kəlbiyevin Komissiyaya etiraz etməyə heç cürəti belə çatmadı. «Görünür, Atamoğlan müəllimin «məsləhət»lərindən Institutun professor-müəllim heyətinin də xəbəri var», -deyə fikirləşib razılığını verdi. Qorxurdu etiraz etsə, bəd ayaqda onu dövlət imtahanlarından kəsə bilərlər. Məsələni şişirtməmək üçün o bu yolu-susmağı daha münasib bildi.

Dövlət imtahanları ərəfəsində iş yeri onu artıq gözləyirdi. Həmin andan institutda

Novruzəli Məmmədov

Zindanda bitməmiş povest... (Adsız...)

ki son semestr və dövlət imtahanlarını hansı «üsulla verəcəyi barədə, rayona gedib kənd təsərrüfatının böyük gəlir gətirə bilən hansı sahəsi ilə məşğul olacağı barədə beynində planlar qururdu.

Beləcə Əhməd Kəlbiyev institutu bitirəndən sonra, dəqiq desək, institut ondan canını qurtarandan sonra gənc mütəxəssis kimi Masallıya yollandı. İşə balandığı gündən az iş görüb çox pul qazanmaq barədə planlarını həyata keçirməyə başladı. Bölgədə hələ heç kimin ağılına gəlməyən xaşxaş istehsalına üstünlük verdi. Bunun həyata keçirilməsi üçün işə torpaq sahəsi əldə etmək gərək idi. Çörək, un məmulatlarına xaşxaş vurulanda onun insanlara verdiyi eyforiyanı nəzərə alan gənc mütəxəssis Masallıda bu sahəni inkişaf etdirmək məqsədi ilə qohum-qardaşlarının maliyyə dəstəyi sahəsində birinci mərheledə 250 hektar torpaq sahəsini sovxozun balansından sildirib öz şəxsi fermer təsərrüfat sahəsi kimi əkib-becərməyə başladı. Tezliklə yaxın qohumlarından, dost-tanışlarından ibarət işçi qüvvəsi yaratdı, onlara yaxşı zəhmət haqqı və əlverişli iş rejimi vəd etdi.

Bir ara qonşu rayonlarından da gəlib dadlı Masallı çörəyini alanların ardı-arası kəsilmirdi. Qısa müddət ərzində və eyni zamanda yüksək sürətlə Əhmədin cibinə dolan pullar onu daha da yeni «zirvələr» fəth etməyə ruhlandırır. Çörəkçilik biznesi adı altında o daha çox qazanc əldə etmək məqsədilə istifadəsində olan 260 hektar torpaq sahəsinin bir hissəsində çətənə kolu becərməyə başladı və bundan əldə etdiyi gəlir hesabına rayonda digər sahələri də inkişaf etdirməyi başladı. «Ara xəlvət, tülkü bəy», deyərək bir neçə yerdə maşınların təmiri profilaktoriyaları, şəhər mərkəzində supermarket, avtovağzalda çayxana, pullu ədəbxana (tualet) tikdirdi. «Əhaliyə maddi yardım cəmiyyəti» adı ilə şəhərin tən ortasında nəzir qutusu qoydurdu ki, camaat əziyyət çəkib məscidlərə getməsin, pullarını əldən qayıрма molların ciblərinə dolmasın. Şəhərdə elə bir gəlir gətirən obyekt qalmadı ki, Əhməd onu özəlləşdirməsin. Bu obyektlər hesabına dünyada ən böyük şəlalə sayılan Niaqaranın yüksəklikdən gurultu ilə axıb tökülən suyu kimi gələn pullar Əhmədə sanki yeni həyat verirdi. Bu pulların hesabına rayonda ən yüksək vəzifəyə nail oldu. Özünü bəd nəzərlərdən hifz eləmək üçün

pencəyinin sol döş cibində gözmuncuğu da gəzdirdi. Həftədə bir dəfə cümə axşamları evdə üzərlik yandırıb tüstüsünü bədəninə, paltarına çəkirdi ki, şər qüvvələr ona yaxın düşməsin. Göz muncuğunun, üzərinin gücünü onda hiss elədi ki, rayonun, Azərbaycanın digər bölgələrindən olan savadlı, ağıllı bacarıqlı oğul və qızları ilə deputat mandatı uğrunda gedən mübarizədən o, uğurla çıxdı. Xalq ona etimad göstərərək səs verdi, onu özələrinə elçi seçdi. Həmin gündən o, Milli məclisin «fəal» üzvlərindən oldu. «Fəal» üzv deyəndə başa düşmək lazımdır ki, o, ingilis bayrağı kimi külək (yuxarılar nəzərdə tutulmalıdır) hansı səmtə əsirsə, o da həya-abir

gözləmədən itaətkarənə həmin tərəfə çönür. Əgər yuxarıdan ona desələr ki, «ağa qara»dı, o bunu məmnuniyyətlə edir və fikrinin doğruluğunu «sübut» etmək üçün saatlarla mübahisə edər və deyər ki, «nə fərqi var?! «ağ da qara»da rəng bildiren sözlərdir və yuxarılar belə məsləhət bilirlərsə, demək belə də olmalıdır. Onlar hər halda bizdən çox bilirlər».

İnstitutu kəmsavad bitirmiş Əhmədə həqiqətən elə gəlirdi ki, «yuxarıda» işləyənlər hər şeyi bilir, onların dedikləri mütləqdir, hamı onların dediklərini yerinə yetirməlidir. Elə bu «yüksək» keyfiyyətlərinə görə də onu hər seçkidə Milli Məclisin deputatı seçirlər. Üzmüzə gələn seçkilərdə deputat mandatına sahib olmaq üçün onu sınaq meydanına çəkirlər. Çox uzağa getmək lazım deyil. 2007-ci il fevral ayının 2-də Respublikamızın nüfuzlu təşkilatlarından birində-AMEA-nın Dilçilik institutunda işləyən professor Dəmir Poladov Milli Təhlükəsizlik Nazirliyi tərəfindən işlədiyi kabinetindən müəmmali şəkildə oğurlanaraq nazirliyin zirzəmisinə satıldı. Adını da qoydular ki, guya o, dövlət sirlərini Xarici Xüsusi xidmət orqanlarına ötürüb. Oxucularda tam təsəvvür olsun deyərək qeyd etmək lazımdır ki, Dəmir Poladov fizik deyil, kimyaçı deyil, Kosmik Tədqiqatlar institutunda işləyir, Xüsusi Konstruktör bürosunda çalışır və ən nəhəyə Mədəniyyət Nazirliyində işləyən adam deyil ki, dövlət əhəmiyyətli sirlərə malik olsun və ya onları əldə etsin ki, Xarici Xüsusi xidmət orqanlarına ötürə bilsin. O, sadəcə dilçi alimdir və 45 ildir ki, Azərbaycan dilçilik elminin müxtəlif müxtəlif sahələrinə dair 70-dən çox monoqrafiya və elmi məqalələrin müəllifidir. Dilçilikdə elə bir dövlət əhəmiyyətli sirr yoxdur ki, o onu kimlərə ötürsün.

Dəmir Poladov həbs olunan (oğurlanan) ondan beşgə gün keçməmiş radio-televiziya vasitəsilə aləmə car çəkdi ki, milliyətçə talış olan bir Azərbaycan vətəndaşı talış dilində qəzet («Tolişi Sədo») buraxmaqla və talış dilinə aid bir neçə kitab çap etdirməklə Azərbaycan dövlətinə xəyanət etmişdir. Belə məqamlarda, əlbəttə, şou düzəltməkdə «yuxarılar» yüksək məharət nümayiş etdirməyi yaxşı bacarır. O məqsədlə də «yuxarılar»-dan verilmiş tapşırıq əsasən Milli Məclisin deputatlarından bir nəfər televiziya ekranı qarşısına çıxıb Dəmir Poladovu «ifşa edəcək tarixi çıxış» eləməli idi. Özü də həmin deputat talış bölgəsindən olmalı idi. Şərt qoymuşdular ki, kim ki çıxışını edəcəksə və əgər bunu uğurlu edəcəksə, ona deputat mandatı hədiyyə veriləcəkdir-seçkisiz-filansiz. Əhməd Kəlbiyev bu missiyanı üzərinə götürmək üçün «həri»-sini artıq verməmişdi, amma bunu deputatlardan gizli saxlayırdı. Bölgənin digər deputatları isə bu «şad» xəbəri eşidən kimi canlarına vəlvələ düşdü. Heç kəs istəmədi belə bir ağır və məsuliyyətli yükün altına girsin. Lakin bu sınaq idi...

Astaradan Milli Məclisə deputat seçilmiş Aleksandr Nökərov guya böyrək ağrısından huşunu itirdi və guya ölümcül halda təcili Respublika uroloji klinikasına-akademik Miri Cavadzadənin rəhbərlik etdiyi xəstəxanaya yerləşdirildi. Qədim Əcəbov əzizlərindən kimsə dünyasını dəyişdiyi üçün təcili rayona

ARƏDƏ

(Bə Novruzəli Məmmədovi şəhid bə həsr bə)

Turmə kınconədə doe işte con,
Həxiku nıqardış, ey yolə inson!
İşte kefi kardə milləti nodon,
Kəbob jedən sıe zilon arədə.

Həvətəkəs çı ve imoni, dini,
Oxorzəmon bəbe, həx qin əbini.
Çoknəy nom bekarde aləmdə bini,
Dinyo haray kəşdə işti barədə.

İşte xəlgı ki ti zındəbiş, bolı!
Mive harde əbini ki kol-koli.
Bəqəm vindənıbiş milləti holi,
Bənə mujnə vaştə filon arədə?

Nənə zivon-bo pəremon kəş nıbe,
Piçat-şamp piəkəson çəş sı be.
Buro-buro kardəkəson bəs kive?
Haştışone sipriş milon arədə.

Şest sore canq kardə bedəni təslim,
İştise di-se sin rukə Fələstin.
Tı şiş, səloməte in xəlg, in zəmin,
Əhaştını işti rufi arədə.

Məjən ha pojë sə nime və şilə,
Bo karde ko veye, ko pure, bilə!
Zəhməti dasinə, elmi silsilə...
Xəlg xəlg bedə, rəsdə dilon arədə.

Əbdül Xaliq Toloşi

yo-
la düşəcəyini söylədi və xahiş etdi ki, onu üzürü sayınsın. Toybüşat Soldatovun bəhanəsi o oldu ki, o talış bölgəsindən Milli Məclisə deputat seçilsə də, talış əsilli deyildir. «Yuxarılar»-ın tələb etdiyi kriteriyaya uyğun gəlmir. Talış bölgəsinin rayonlarından birindən Milli Məclisə deputat seçilmiş Vizməli Çobanov ərz elədi ki, o heç vaxt nə ekran qarşısına çıxıb, nə də mikrafonu əlinə alıb. Bu işdə nağıdır, o ekran qarşısına çıxa bilməz, çıxa, Milli Məclis üçün rüsvayçılıq olar ki, gör neçə deputatları öz sıralarında birləşdirir. Digər deputat Sərraf İmamzadə Milli Məclisə ərz elədi ki, Dəmir Poladov vaxtilə onun müəllimi olmuşdur və o, etika xatirinə spekdən xahiş etdi ki, onun adını çıxış edəcək deputatların siyahısına salmasın. Milli Məclisin sədri Elsevər Aslanov adı çəkilən deputatların efirə çıxmaqdan imtina etmələrini və bunun üçün gətirdikləri «daşdan keçən» arqumentlərini qəbul etməməyə heç bir əsas görmədiyini bildirib onların xahişlərini qəbul etdi. Yeganə namizəd isə Əhməd Kəlbiyev qaldı. O, spikerə ağzını açıb söz deməyə macal vermədən əlini qaldırdı, bu işin öhdəsindən şəərəflə gələ biləcəyini bildirdi və əlavə etdi ki, belə məqamı çoxdan gözləyirmiş. 1993-cü il «Lənkeran hadisələri» ilə bağlı ürəyində qubar qaldığını, indi isə ekran qarşısına çıxıb ürəyini boşaltmağa böyük şans yarandığını fikirləşib Əhməd Kəlbiyev öz qərarını verdi. Qərarını verdi-deyəndə bu məsələni ekran-efir vasitəsilə Milli Məclisin növbəti növbədənəkar iclasında yayımlanacağı barədə «yuxarılar»-dan artıq təlimatlanmışdı. Yeni Əhməd artıq bilirdi ki, belə bir «etimad» yalnız ona göstəriləcəkdir.

Spiker, hər şey qanuni olsun deyərək, ekran qarşısında çıxış edəcək namizədi səsə qoydu. Səsvermənin nəticələrinə görə (4 nəfər əleyhinə, ikinefər bitərəf, qalanları lehinə) Əhməd Kəlbiyevə çıxış etmək səlahiyyəti verildi. Elan olundu ki, 6 fevral 2007-ci il tarixdə Əhməd Kəlbiyev canlı yayımla Milli Məclisin növbədənəkar iclasında öz «tarixi çıxış»-ını edəcəkdir. Bu da həftənin ikinci gününə düşürdü.

«Tarixi çıxış» günü gəlib çatdı, deputatlar öz yerlərini tutdular. Əhməd Kəlbiyev də həmişə oturduğu yerdə özünü artıq rahatlamışdı.

Spiker iclası açıq elan etdi və planlaşdırıldığı kimi sözü deputat Əhməd Kəlbiyevə verdi.

Ardı gələn sayımızda.

Giriş əvəsi

Milli azlıqların müdafiəsi haqqında çərçivə Sazişi 1994-cü ildə Avropa Şurası tərəfindən qəbul edilib və 1 fevral 1998-ci ildə qüvvəyə minmişdir. Saziş 16 iyun 2000-ci il tarixdə AR parlamenti tərəfindən ratifikasiya edilmişdir, yəni, AR ərazisində Qanun qüvvəsinə kəsb etmişdir.

Gələcək il sözü gedən Sənədin AR-da Qanuni qüvvəyə kəsb etməsinin 10 ili tamam olacaqdır. Lakin təsəffüflə qeyd edilməlidir ki, onun heç bir maddəsi Azərbaycanın aborigen xalqlardan biri olan talışlara münasibətdə yerinə yetirilməmişdir. Gələcək muqayisəli təhlil aparılaraq (həmin Sənədin normaların tələbləri ilə Azərbaycanda onların talışlara münasibətdə hansı formada realizə olunması arasında) konkret faktlara istinadən real vəziyyəti canlandırmağa çalışaq.

İlkin olaraq Sazişin Giriş qisasında qeyd edilən məsələlərlə bağlı

Məlumdur ki, Sazişin Giriş qisasında onun qayasını təşkil edən məsələlər - prinsiplər sadalanır. Bura aiddir:

Birincisi, Avropa şurasının məqsədinə (Avropa dövlətlərinin ümumi nailiyyəti olan ideal və prinsiplərin qorunması və həyata keçirilməsi üçün böyük birliyə nail olmaq) çatmanın əsas metodlarından biri kimi iştirakçı dövlətlərin, yəni sazişə qoşulanların üzünə bir vəzifə olaraq insan haqları və əsas azadlıqlarını müdafiəsinin qoyulması; İkincisi, sazişi imzalayan dövlətlərin özlərinin müvafiq ərazilərində milli azlıqların mövcudluğunu ciddi şəkildə müdafiə etmək öhdəliyinin öz üzünə götürməsi. Belə öhdəliyin sazişi ratifikasiya edən dövlətlərin üzünə qoyulması aşağıdakı səbəblərlə əlaqələndirilir:

a) Avropa tarixində yeri görünən əsas sarsıntılar göstərir ki, milli azlıqların müdafiəsi qitədə stabil, demokratik təhlükəsizlik və sülhün qorunub saxlanması üçün zəruridir;

b) plüralist və həqiqi demokratik cəmiyyət milli azlığa mənsub olan hər bir şəxsin etnik, mədəni, dil və din özünəməxsusluğuna hörmət etməli, eyni zamanda onların ifadə olunmasına, qorunmasına və inkişafına şərait yaratmalıdır;

v) mədəni müxtəlifliyin hər bir cəmiyyətdə parcalanmanın mənbəyi və faktoru kimi yox, onun çiçəklənməsinə xidmət göstərməsi üçün dözümlülük şəraiti yaradılmalıdır və bu da dialoqu vacib edir;

Üçüncüsü, hüququn aliliyi, dövlətlərin ərazi bütövlüyünə hörmət və milli süverenlik prinsipləri çərçivəsində iştirakçı dövlətlərin milli azlıqların və bu azlıqlara mənsub olan şəxslərin hüquq və azadlıqlarının səmərəli müdafiəsini təmin etməyə vəzifələndirilməsi;

Dördüncüsü, iştirakçı dövlətlərin öz milli qanunvericiliklərini və müvafiq dövlət siyasətini həmin çərçivə sazişində nəzərdə tutulanlara uyğunlaşdırması.

Sadalanaraq bu dörd prinsipin AR-da talışlara münasibətdə mövcudluğu böyük sual altındadır.

Başla düşüləndir ki, AR-da titul millətdən olan kolleqanın birinci prinsipə bağlı «heç titul millətə münasibətdə insan haqları və əsas azadlıqların müdafiəsi prinsipi realizə olunmur» arqumenti olacaqdır. Məgər bu əsas verir ki, sözü gedən ümumbəşəri normanın talışlara münasibətdə həyata keçirilməməsi üzərindən sükutla keçilsin.

Təsəffüflə qeyd edilməlidir ki, AR-da həтта özlərini demokratik düşərgəyə mənsub edənlərin bir çoxu milli azlıqlarla, o cümlədən talışlarla bağlı şovnist mövqedə dayanmağa üstünlük verərək, «AR-da milli münasibətlər sahəsində heç bir problem yoxdur» tezisi təkrar-təkrar dilə gətirirlər. Əslində isə AR-da milli münasibətlərlə bağlı məsələ, xüsusən yerli aborigen xalqlara qarşı münasibət məsələsi ən ağırlı məsələdir, mövcud problemlərin siyahısında birinci yerdə durur və illərdir təxirə salınmadan halını gözləyir.

İkinci prinsipə bağlı (sazişi imzalayan dövlətlərin özlərinin müvafiq ərazilərində milli azlıqların mövcudluğunu ciddi şəkildə müdafiə etmək öhdəliyi) bir mənalı şəkildə qeyd etmək olar ki, hazırkı rejim nəinki milli azlıq olaraq talışın mövcudluğunu ciddi şəkildə müdafiə edir, əksinə faktlarla demək olar ki, onun mövcud olmasına və tez bir zamanda assimilyasiya edilmiş tarixi arxivinə vermək kursunu respublikada əzməklə aparır. Faktiki olaraq «talış» məfhumunun siyasi leksikonda işlədilməsinə embarqo qoyulması göz qabağındadır. Belə olmasaydı biz Respublika əhalisinin az qala 20%-ni təşkil edən talış millətinin heç olmasa adının axırıncı dəfə parlamentdə nə vaxt çəkilməsini heç olmasa xatırlaya bilərdik. Və yaxud bütün dünya coğrafiyaşünaslar tərəfindən «Talış» adlandırılan tarixi ərazi məqsədli şəkildə «cənub zonası» adlanmazdı...

Üçüncü prinsip: milli azlıqların və bu azlıqlara mənsub olan şəxslərin hüquq və azadlıqlarının səmərəli müdafiəsindən yalnız sözü gedən hüquqların ilk növbədə mövcud olması müqabilində söhbət gedə

Milli azlıqların müdafiəsi haqqında çərçivə Sazişinə Azərbaycan Respublikasında (AR) münasibət

bilər. Bu hüquqları AR-da həтта kağız üzərində belə görmək istəmirik. Əks təqdirdə hala AR-na üzv olduğu vaxt qəbul edilməsini üzünə bir öhdəlik olaraq götürdüyü «Milli azlıqların müdafiəsi haqqında qanun» AR-da qəbul olunardı. Ümumiyyətlə, beynəlxalq hüquq subyektinin bu növ öhdəliklərə qarşı belə münasibət göstərməsinə beynəlxalq münasibətlərdə çox nadir hallarda təsadüf edilir. Bu hal şeydən əvvəl Subyektin özü-özünə qarşı hörmətsizliyidir.

Dördüncü prinsip: iştirakçı dövlətlərin özlərinin milli qanunvericiliyi və müvafiq dövlət siyasətini həmin çərçivə sazişində nəzərdə tutulanlara uyğunlaşdırmağı öhdələrinə götürmələri prinsipinin düzünə deyil əksi istiqamətində AR iri addımlarla irəliləyir. Sazişin ratifikasiyasından keçən müddət ərzində dövlət siyasətini bu sahəsi ilə bağlı heç bir iş görülməmiş, əksinə «respublikada milli azlıq yoxdur» xülyası ilə Prezidentin yanında milli münasibətlər üzrə müşavir postu ləğv edilmişdir. Baxmayaraq ki, onun fəaliyyəti həmişə formal xarakter daşımış, bu postda duran şəxs yalnız Avropa strukturlarının tələbi ilə keçirilən tədbirlərdə milli azlıqların nümayəndələrinin gözüne görünmüş, onda da qulaqlarına pambıq tıxamışdır.

Çərçivə Sazişi hansı hüquqlara təminat verir

Sazişin 1-ci maddəsində göstərilir ki, milli azlıqların və onlara mənsub olan şəxslərin müdafiəsi insan hüquqlarının beynəlxalq hüquqi müdafiəsinin ayrılmaz hissəsidir. Bu baxımdan sözü gedən məsələ beynəlxalq əməkdaşlıq sferasına daxildir və onun predmeti hesab edilir.

Bununla bağlı qeyd etmək yerinə düşər ki, AR-da talışlar və onların hüquqları haqqında hər hansı formada fikir səsləndirmək yumşaq desək dostcasına qarşılanmır. Belə təşəbbüslərdə bulunana ən azı Azərbaycan dilinin açıq şəkildə işlədilməsi mümkün olan neqativ epitetləri ilə «bəzədilir». Mənsub olduğu xalqın hüquqsuzluğunu dilə gətirənləri, bir qayda olaraq hansısa xarici dövlətə əlaqələndirirlər. Daha çox Rusiya, İran və Ermənistan dövlətlərinin adı hallandırılır. AR-da çap olunan KİV-in qısa zaman keçsəyində monitorinqi bunı əyani şəkildə göstərir. Görünür AR-nin yetkililəri hala da dərk etmirlər ki, insan hüquqlarının müdafiəsi dövlətin daxili işi deyil, məsələ hala keçən əsrin ortalarından beynəlxalq əməkdaşlığın predmetidir. Belə olmasaydı Beynəlxalq Cinayət Məhkəməsi kimi strukturlar zamanımızda konkret dövlət yetkililəri barədə həbs edilmək də daxil olmaqla qərarlar qəbul etməzdi. Azərbaycanın daxili işidir deyər bütöv bir xalqın taleyi ilə oynamaq, onun ziyalısını qorxu altında saxlamaq, həbsxanalara salmaq və orada vəhşicəsinə qətlə yetirməkdir bəlkə Sazişin 2-ci maddəsində ehtiva edilən prinsiplərin təcəssümü: konüllülük, qarşılıqlı anlaşma, dözümlülük, mehriban qonşuluq, dövlətlərin əməkdaşlığı və dostluğu?

Sazişin 3-cü maddənin ikinci hissəsində göstərilir ki, milli azlığa mənsub olan şəxs Sazişdə sadalanan hüquqları həmin fərdi, həm də digər şəxslərlə bir yerdə, yəni kollektiv realizə edə bilər.

Bu gün AR-da iki talışın bir yığılması müşkül məsələdir. Bu təşəbbüsdə bulunan bir sıra məhrumiyyətləri gözünün qabağına gətirməli və buna daxilən özünü hazırlaşdırmalıdır. Məsələn, məlumdur ki, Talış Mədəniyyət Mərkəzinin üzvü olan üzvlərinin hər biri ilə bağlı AR-nin xüsusi xidmət orqanlarında ayrıca qovluq açılıb, onlar ciddi nəzarətə götürülüb, bütün telefon ba digər əlaqələri dinlənir, izlənilir, şəxsi heyatlarına müdaxilə edilir, əsası onlar üçün məhkəməsiz-filansız həbsxana rejiminə yaxın bir rejim qurulub. AR Milli

Təhlükəsizlik Nazirliyinə hazırkı rəhbərliyin təyinatından sonra talış fallarına qarşı bu şəkildə aparılan mübarizə xüsusilə amansız şəkildə almışdır.

Çərçivə konvensiyasının 4-19-cü maddələrini əhatə edən 2-ci bölmədə milli azlığa mənsub olan şəxslər üçün iştirakçı dövlət tərəfindən təmin edilməli olan hüquqlar sadalanır. **Bura daxildir:**

1) bərabərlik hüququ və ya hər cür ayrı-seçkiliyin qadağan olunması. İsti-

raqçı dövlət milli azlığa mənsub olan şəxslə çoxluğa mənsub olan arasında heç bir real bərabərlik yaratmaq üçün iqtisadi, sosial, mədəni və s. sahələr üzrə müvafiq tədbirlər görməlidir.

Azərbaycan iqtidarının bu istiqamətdə gördüyü işlər isə bərabərliyin təminatı ilə deyil, kobud ayrı-seçkilik siyasəti aparılmaqla bağlıdır. Burada keçmişdə böyük dövlət vəzifələrində çalışmış bir talış ağısaqqalının «AR-da milli azlığa mənsub olmaq fəlakətdir» sözləri yada düşür. Respublikada talış adı ilə siyasi partiya rəsmən qadağan olmuşdur. Bir GHT olaraq fəaliyyət göstərmək istəyən Respublika Talış Mədəniyyət Mərkəzinin indiyə qədər rəsmi qeydiyyatı yoxdur. Talış adı ilə faktiki olaraq GHT qeydə alınır.

2) assimilyasiyadan qorunmaq hüququ.

Milli öz fəaliyyətini, dinini, dilini, ənənələrini, mədəni irsini qoruyub saxlamağa şərait yaradılmalıdır. İştirakçı dövlət milli azlığın iradəsinin ziddinə olaraq onların assimilyasiyasına yönələn siyasət və təcürbədə nəinki, cəkinməli, hətta milli azlığı onun belə assimilyasiyasına yönələn hər hansı hərəkətdən qorunmalıdır.

AP-da isə açıq-aydın milli azlığın assimilyasiyası həvəsləndirilir, belə olmasaydı AR parlamenti üzvü qədər keçmişdə fəxrle «talışlar müvəffəqiyyətlə assimilyasiya olunur» bəyanatını verməzdi.

Belə olmasaydı AR-da möhtəşəm dövlət idarələrini dəhlizlərində qədim tarixə malik olan xalq bərasində olmanın səbəbləri qoşulmaz, lətifələr düzəldilməzdi, dövlət konsertlərində xalqın adı güllü mənbəyi kimi hallandırılmazdı. Belə olmasaydı Talış zonasından olan kiçik vəzifə qulları öz vəzifələri xatirinə «yox mən talış deyiləm, mənim köküm Goyçaydan», nə bilim «Ərdəbilin türk, Kerkükün turkmən mənəşəsindən olduğumu» dönə-dönə dilərinə gətirərək, ətrafdakılarını aldatmaq, özlərini isə azacıq da olsa rahat hiss etmək təşəbbüsündə bulunmağa cəhd etməzdilər...

Bütün bunların yalnız bir səbəbi var: talışlar milli köklərini dənslər, ondan imtina etsinlər, talış olmaqdan xəcalət tərki töksünlər. Bu hala keçmiş QQB məktəbinin xalqlar üzərində dəfələrlə sınaqdan çıxdığı və hazırda AR-da müvəffəqiyyətlə tətbii edilən assimilyasiya siyasətinin yalnız bir elementidir...

3) söz azadlığı.

Bununla əlaqədar Saziş iştirakçı dövlətin üzünə müəyyən öhdəliklər qoyur, milli azlığa mənsub olan şəxs dövlət orqanlarının müdaxiləsindən və dövlət sərhədlərindən asılı olmadan öz dilində informasiya və ideya almaq və mübadilə etmək hüququna malikdir. Tərəflər milli azlığa mənsub şəxslərin məlumat informasiya vasitələri yaratmalarına və onlardan istifadə etmələrinə mane olmur. Milli azlıqlar öz informasiya vasitələrini yaratmaq və onlardan istifadə etmək imkanları ilə təmin edilməlidir.

İstər-istəməz sual olunur: məgər bu hüququn realizasiyası xalqımızın cəfakəş oğlu, böyük Novruzəli müəllimin tifaqının dağıdılmasına səbəb olmadımı? Diqqət edin Sazişin mətnində aydın şəkildə yazılı: milli azlığa mənsub olan şəxs dövlət orqanlarının müdaxiləsindən və dövlət sərhədlərindən asılı olmadan öz dilində informasiya və ideya almaq və mübadilə etmək hüququna malikdir. Cənablar, bu norma bəlkə talışlara aid deyil? AR-da talış olan bəndənin öz həmmilləti haqqında məlumat toplamaq üçün İrana səfəri nəinki onun söz azadlığını əlindən alır, nəinki həyatına son qoyur, bütöv tifaqını dağıdır.

4) milli azlığın öz dilindən istifadə hüququ.

Tərəflər milli azlığın öz dilindən azad

və hər hansı müdaxilə olmadan, şifahi və yazılı formada, şəxsi əlaqələrdə və ictimai yerlərdə istifadə hüququna hörmətlə yanaşmalıdırlar. Milli azlığa mənsub olan şəxslərin xeyli sayda və ya ənənəvi olaraq yaşadıkları regionlarda, əgər bu şəxslər bu barədə xahiş edərlərsə və bu xahiş real tələblərə cavab verərsə, onda tərəflər mümkün olduğu qədər həmin azlıqların dilindən bu şəxslərlə inzibati hakimiyyət orqanları arasında münasibətlərdə istifadə olunmağına imkan verən şəraiti təmin et-

məyə çalışacaqlar.

Bu normaya görə talış öz dilində dövlət orqanına müraciət edə bilər. AR şəraitində bu bir güllünc məsələ təsiri bağışlayır. Talış zonasında hətta «xalqın seçdiyi nümayəndə» hesab edilən deputatların bir qismi belə talış dilində kəlmə belə kəsə bilmərsə və talışa heç bir aidiyyəti yoxdursa, onda icra strukturlarından heç danışmağa dəyərmə?

Eyni zamanda, Sazişə görə milli azlığa mənsub olan şəxs həbs edilən zaman həbsin səbəbləri, ona qarşı irəli sürülən ittihamın xarakteri haqqında onun başa düşdüyü dildə məlumatlandırılma, zəruri hallarda pulsuz tərcüməçi xidmətində istifadə hüququna malikdir. Tez-tez respublika mətbuatının səhifələrini Talış zonasında həbsə atılanların bir qisminin təcrüdəxanalarda «özünə qəsd» nəticəsində dünyalarını dəyişməsi xəbərlərinin bəzədilməsinin müqabilində qeyd edilən norma bərasində ümumiyyətlə danışımağa dəyməz...

5) ad hüququ.

Milli azlığa mənsub olan şəxs, mənsub olduğu azlığın dilində adı, soyadı, atasının adından istifadə etmək hüququna, habelə tərəflərin qanunvericiliklərində nəzərdə tutulan proseduralara müvafiq onların rəsmi tanınması hüququna malikdir.

Konvensiyanın 11-ci maddəsi həm də milli azlığa mənsub olan şəxslərin öz ana dilində şəxsi informasiyaları ictimaiyyət üçün görünən yerlərdə asmaq hüququnu tanınmasını Tərəflərin üzünə bir vəzifə olaraq qoyur.

Milli azlığa mənsub olan şəxslərin xeyli sayda, ənənəvi olaraq yaşadıkları rayonlarda, Tərəflər zəruri hallarda ənənəvi yer adları, küçə adları və digər topladıqları məlumatları milli azlığın dilində göstərilməsini təmin edir.

Təsvüvü edin Lənkərana səfər edərkən, yol boyu «Lənkərana» göstəricisi ilə bərabər «Lankon»-nun yazılmasına da rast gəlinir. Baxın norma bunu təmin etməyi iştirakçı dövlətin üzünə bir vəzifə olaraq qoyur. AR-da bu mümkündürmü?

Məlumdur ki, hökumət Talışda ənənəvi yer adlarına qarşı onları kökündən dəyişdirmək siyasətini yürüdü. Lerik rayonun Azərbaycan (Ozoboni) kəndinin adının bir günün içində dəyişdirilməsi buna əyani misaldır. Ən yaxşı halda isə Talış yer adları mütləq özünün ilkin mənasını itirmək şəraitlə türk dilinə uyğunlaşdırılmaldır. Məhz bunun nəticəsidir ki, hazırda talış dilində aydın şəkildə mənası başa düşülə bilən bir dənə də olsun rəsmi yer adına rast gəlmək mümkün deyildir.

6) ana dilində təhsil almaq və elmi tədqiqat hüququ.

Tərəflər, lazımı gələrsə, həm öz milli azlıqlarının, həm də əhalinin əsas hissəsinin mədəniyyəti, tarixi, dili və dini ilə bağlı bilikləri qorumaq məqsədi ilə təhsil və elmi tədqiqat sahəsində tədbirlər görürlər. Bununla əlaqədar müəllimlərin heyətinin hazırlanması, dərslərinin alınması üçün lazımı imkanlar yaradılmalı, müxtəlif tələbə və müəllimlər arasında əlaqəyə kömək göstərməlidir.

Milli azlığa mənsub olan şəxsin öz dilində xüsusi məktəb açmaq hüququ tanınır.

Sazişə görə Tərəflər milli azlığa mənsub olan hər bir şəxsin öz azlığının dilini öyrənməsi hüququnu qəbul etməyi öhdələrinə götürürlər. Milli azlığın xeyli sayda və ənənəvi olaraq yaşadıkları bölgələrdə milli azlığa mənsub olan şəxslərin öz dillərini öyrənmək və həmin dildə təhsil almaq hüququ vardır.

AR-da talış dilində təhsil almaq hüquq təmin edilməmişdir. Hansısa beynəlxalq hesabatlarda bir aldadıcı görünüşün yaranması naminə talış dilinin rəsmən ibtidai siniflərdə - 4-cü sinfə qədər tədrisi ilə bağlı qərar mövcuddur. Talış dili dərsləri fakul-

tativ keçirilir və məcburi deyildir. Bu dərslərin səviyyəsi çox aşağıdır. Təkcə onu demək kifayətdir ki, AR-da talış dili elmi şəkildə heç bir yerdə öyrənilir, və talış dilinin tədrisi üzrə mütəxəssislər heç bir yerdə hazırlanmır.

Talış dili dərslərləri məqsədli şəkildə az tirajla çap edilir və məktəblərdə çatışmır. Dərslərlərin təkmilləşdirilməsi üçün heç bir təşəbbüs göstərilir.

7) demografik tədbirlərdən qorunmaq hüququ.

Konvensiyanın iştirakçısı olan dövlət milli azlığa mənsub olan şəxslərin yaşadığı hər hansı bir regionda əhalinin struktur tərkibini dəyişə biləcək tədbirlərdən çəkinməlidir.

AR-da Talış zonasının etnik tərkibini hər vasitə ilə dəyişdirməklə bağlı iqtidarın strateji siyasəti mövcuddur. Burada bütün mühüm dövlət vəzifələrində gəlmə çinovniklər oturlur. Yeni yaradılan iş yerlərinin əksəriyyətində isə ən sırası vəzifələrə belə gəlmə şəxslərinin götürülməsinə üstünlük verilir. Rayon mərkəzlərində, xüsusilə Lənkərana şəhərində tikilən müasir tipli yeni binalarda mənzillər yerli əhaliyə bir qayda olaraq satılır.

Talış zonasında rayon mərkəzlərini birləşdirən yollara qədər meşə massivləri bu gün gəlmə çinovniklər tərəfindən məhv edilir, yerində fahişəxanalar ucaldılır. Talış meşələrinin beynəlxalq qırmızı kitabına düşən ən nadir ağacların həmin gəlmələr tərəfindən qırılaraq Bakının parket səhərlərinə daşınır.

Artıq hökumətin talışlara qarşı apardığı demografik siyasətin nəticələri göz qabağındadır. Bu gün Talış zonası SPID, narkomaniya, vərəmə, uşaq ölümü göstəricilərinə görə nəinki AR-da, hətta bütövlükdə regionda ilk yerləri bölüşür.

8) dövlət sərhədləri ilə ikiye bölünmüş milli azlığın azad və dinc əlaqələr yaratmaq hüququ.

Tərəflər milli azlığa mənsub olan şəxslərin başqa dövlətlərin ərazilərində onlarla ümumi etnik, mədəni, dil və din mirasını bölüşən şəxslərlə sərhədböyü azad və dinc əlaqələr yaratmaq və saxlamaq hüququnu həyata keçirilməsinə maneçilik törətməməyi öhdələrinə götürürlər. Bundan əlavə, tərəflər lazımı gələndə sərhədyanı əməkdaşlığın genişləndirilməsinə yönələn tədbirlər görürlər.

Talışlar məlumdur ki, dünyada dövlət sərhədi ilə ikiye bölünmüş xalqlardan biridir və Azərbaycan-İran sərhədi onları iki hissəyə ayırır. Talışlar mənşə etibarı ilə İranın titul milləti olan farslara daha qədər olduqundan Azərbaycan hökuməti hər iki tayda yaşayan talış ziyalları arasında əlaqəyə pis baxır və xüsusi xidmət orqanları belə əlaqələrdə hər vəclə cəsusluq elementləri axtırır. Novruzəli müəllim haqqında çıxarılan məhkəmə hökmündə İranda yaşayan talış ziyalı və etnoqraf alim Ali Abduli, baxmayaraq ki, o, İranda mövcud rejimə müxtəlif olan şəxs kimi tanınır, aydın şəkildə İranın xüsusi xidmət orqanlarının əməkdaşı kimi göstərilir və onun Azərbaycanadakı talış ziyalları ilə əlaqələri cəsusluq kimi qiymətləndirilir. Beləliklə, AR Sazişə üzünə götürdüyü ikiye bölünən milli azlığın sərhədböyü azad və dinc əlaqələr yaratmaq və saxlamaq hüququnun həyata keçirilməsinə maneçilik törətməməyi öhdəliyinə nəinki amal edir, əksinə onun hər hansı formada baş tutmasının qarşısını xüsusilə amansızlıqla alır.

Talış adı ilə bağlı olan hər hansı bir vəsaitin (qəzet, kitab, dərs vəsaiti, kinofilmlər və s.) nəinki Azərbaycan-İran sərhədi ilə, ümumiyyətlə AR-nin bütün dövlət sərhədi boyu hər hansı formada gətirilməsi qeyri-mümkündür. Belə vəsaitlər məzmun və formasından asılı olmayaraq sorgu-sualsız müsadirə edilir və geri qaytarılır. Yeri gəlmişkən, yaxınlarda Rusiya Federasiyasından qayıdan talış hüquq müdafiəçisi Hilal Məmmədovdan Moskva şəhərində talış tarixi ilə bağlı çap olunan kitablar bu formada müsadirə edilərək götürülmüş, indiyə qədər geri qaytarılmamışdır.

Qısa xülasə

Saziş AR-dan tələb edir, AR-nin aborigen xalqı isə can verir. Saziş AR ərazisində Qanun statusuna malikdir, amma təəsüf ki, onun heç bir kağız parçası qədər də qiyməti yoxdur. Bu gün bu Sənədin AR-da hansısa saytın hansısa səhifəsində Azərbaycan dilində asılmaq qədər hörməti yoxdur. Bu Sənəd AR-da o qədər hörmətsizdir ki, respublika parlamentinin azdan-çoxdan səviyyəli hesab olunan xanım deputatının onun hala 10 il bundan qabaq ratifikasiyası haqqında belə məlumat yoxdur...

© Ataxan Abilov

Beynəlxalq hüquq üzrə ekspert ataxanabilov@mail.com

Bəşər tarixində ilk təkallahlı din kimi mono-teizmin əməli təcəssümü olan zərdüştiliyin missiyası hələ qabaqdadır. Zərdüştiliyin peyğəmbər özü də öz dininin gələcəyini belə görüb: On iki min ilinin hərəsi 3 min olmaqla dörd hissəyə bölünən bəşər tarixinin sonu Ahuramazdanın (Hörmüz) - An-hıramanyu (Əhrimən) üzərində tam qələbəsiylə bitərək, Əhrimənin arada min hiylə ilə qazandığı nisbi qələbə müvəqqəti olub, son nəticədə, Ahuramazda öz yaratdıqlarını Əhrimənin cəngindən qurtaracaqdır. Burada, söz yalnız insanlardan gəlmirsə də, ancaq insanların məsuliyyəti yaranmışlar qarşısında, Allah Ahuramazda qarşısında böyükdür: onlar gərəkdir Əhrimənin uydurduğu cürbəcür hiylələrə uymasınlar; şər qüvvələrin təcəssümü olan Əhrimən üzərində Ahuramazdanın qələbə çalmasına öz fəaliyyətlərində kömək etsinlər. Zərdüştiliyi - behdinan - «yaxşı dinçilər» dinidir: yaxşılıq (xeyir) hər şeyə aiddir, bütün sağlamlıq və yararlı ələmi əhatə edir. Zərdüştilik həm ekologiyanın qorunması, həm insan ruhunun saflığı, bədəninin sağlamlığı - gıqeyenası, həm ictimai quruluşun insaniliyi - ali mənəvi, təbii qanunlara uyğunlaşması prinsipinə əsaslanır, yəni yerdəki qanunlar göydəki qanunlara uyğun fəaliyyət göstərir: burada təbii qanunların harmoniyası, varlığın, ayrı-ayrı fərdlərin eləcə də bütünlükdə cəmiyyətin tam varlıqla öz ilahi prototipə uyğunlaşmaqla həmahəng hərəkət etməsi (mənasında) nəzərdə tutulur. Ahuramazdanın göydəki paralel dünyasının xüsusi idarəçilik sxemi üzrə idarə olunan ilahi şəhərdəki (xristianlar bu fikri zərdüştilikdən əxz edib «ilahi qrad» adı ilə tanıyırlar) qanunların nümunəsi əsasında yerdəki insanlar (ariyalılar) da idarə olunmalı idilər. Avestaya görə, yer üzündə ilk padşah Yimin (Cəm və ya Cəmsidin) vaxtında belə bir azad quruluş olub, bu dövlət, min il çəkən Cəmsidin dövrünün sonunda insanların et

layır və bu əhd əsasında onlar güya hərəkət edirlər. Ancaq onların bağlılıqları əhd daha çox müəyyən bir qrupun, yeni yəhudilərin milli isteklərini ifadə etdiyindən, ümumbəşəri deyildir, həm də təbii qanunların pozulmasına yol açır. Yəhudi Allahı insanlara xeyirlə şəri ayırma-

fələkətə aparan güclü bir mexanizm şəklində üzə çıxır. Hazırda bəşəri təhdid edən bütün bələlərdən qurtarmaq üçün nə islam, nə xristian fundamentalizmi, nə də yəhudi gizli masson təşkilatları çarə ola bilməzlər, bütün bu yollar metafizik mənada Əhrimənin yolu olub bəşəri azdırmaqdır, bəşərin bir yolu var - işıq dininin yoluna qayıtmaqdır. Dünyanın ilk dininin işıq dini olan Ahuramazdanın həqiqətlərinin, ardıcılığını kimi özlərini «behdinan» - həqiqi dinçilər və ya «yaxşı dinçilər» saymaqda zərdüştilər haqlıdırlar.

Orijinalıq iddiaları ilə çıxış edən sami mənşəli dinlərin yaratıcıları işıq dini olan Ahuramazdanın təlimindən uzaqlaşmaq istəsələr də, bu dinlərin formalaşmasında zərdüştiliyin təsiri böyükdür və demək olar ki, bu dinlərdə bir dini təlim üçün yararlı zəruri nə yaxşı cəhət varsa o, zərdüştilikdə də var və təbii ki, oradan onu əxz etmişlər.

Bu dinlərin banisi sayılan İbrahim əgər əvvəlcə aya, ulduzlara, günəşə baxıb onların Allah və Allah əlaməti olmasına şübhələndiyinə görə, etiraz əlaməti olaraq, Babilistanı tərk etmişdisə, onun ardıcılı olan, qaranlıqda yolunu itirən Musa uzadan gördüyü xırda işartıya pənah aparmağa məcbur olur və orada Allahın səsinə eşidir, zərdüştilik təliminə uyğun bir dildə desək, Ahuramazda ilə qarşılaşır.

Bu barədə Qurana (Sürə Ən-Nəml., ayə 6-9) müraciət edək:

6. (Ya Məhəmməd!) Həqiqətən, Quran sənə hikmət sahibi olan və (hər şeyi) bilən Allah tərəfindən təlqin (təlim) olunur.

7. Bir zaman Musa (Mədyəndən Misirə gərkən, söz-cəsinə demişdi: «Mən bir od gördüm, (söz burda durun) mən də gedib ondan sizə bir xəbər, yaxud bir köz gətirim ki, qızınasınız»,

8. Musa alovun yanına çatdıqda belə bir nida gəldi: «Alovun yanında olan (Musa) və ətrafında olanlar (mələk və ya peyğəmbərlər) mübarəkdi (bərkətdirdilər). Aləmlərin Rəbbi olan Allah pak və müqəddəsdür! (Bütün eyib və nöqsanlardan kənar!)»

9. Ya Musa! Yenilməz qüvvət və hikmət sahibi olan Allah mənəm.

Bu qısa parça Quranda yeganə yerdir ki, Allahın necəliyi haqqında aydın təsəvvür verilir: od, odun içində və ətrafında olanlar; rəmzi olaraq, od dedikdə müdrik bilikli Allah-Ahuramazda, onun içində olan - həqiqəti Ahuramazdadan alan Zərdüştiliyə peyğəmbər, odun (Allahın) ətrafındakılar isə - atəşpərəst zərdüştilərdir: onlar bu müdrik, bilikli Allahın yolu ilə gedirlər. Onu da qeyd edək ki, Zərdüştiliyə peyğəmbər Ahuramazdanın həqiqətləri alarkən özü hər tərəfdən alovun içində olmuşdur. Quran bu həqiqəti nəhayət Musanın şəxsi nümunəsilə çatdırmağı lazımlı bilmişdir.

Gözəgörünməz olan İslam Allahı Qurandan son surələrində günəşə, onun zuhuruna, səhərə, səhər işığına, ayə and içir, zərdüştilər kimi onlara itaiyyəti tələb edir.

Zərdüştiliyə görə ümumi tarixi hərəsi 3 min il olmaqla 4 böyük mərhələdən (12 min ildən) ibarətdir. Bu nəzəriyyəyə görə maddi aləm dörd budaqlı ağaca bənzəyir. Mifoloji baxımdan bu dünya ağacının budaqları qızıl, gümüş, polad və tərkibində dəmir olan metal ərintisindən ibarətdir. Başqa bir təsvirə görə isə zərdüştilikdə dünya ağacının yeddi budağı var. Dünya ağacının hər bir budağı dünya tarixinin ayrı-ayrı mərhələlərinin səciyyəvi xüsusiyyətlərini əks etdirir. Ağac özü maddi dünyanın, budaqları bəşər tarixinin maddi dünyada keçdiyi mərhələlərdir. Dünya tarixi mərhələdən mərhələyə keçdikcə metalın kifayətli pisləşdiyi kimi, maddi aləmin özü, burada olan varidatların (o cümlədən insanların) həyatı da pisləşir - dünyaya getdikcə şər (Əhrimən) tam hakim olur. Nəhayət axır zaman - apokalipsis böyük dünya yanğını başlandır, maddi aləmdə uca Ahuramazdanın rəmzi maddi əlaməti olan od dünyanı şərdən, zülmətdən təmizləyir, Əhrimənin hakimiyyətinə son qoyulur, əbədi fərəh, xoşbəxtlik dövrü başlanır. Maddi aləmə aid bu böyük mərhələlərinin zərdüştiliyini bir din kimi özünün, eləcə də onun tərəfdarlarının taleyi baxımdan da müəyyən şərhli vardır: Şərin tam qələbəsinin əhatə edəcəyi 1500 illik dövrünün zərdüştilər artıq axırıncı yüz ilini yaşayırlar - hazırda varlıq apokalipsis (zərdüştiliyə görə fraşkard) dövrünü keçirir, Ahuramazdanın rəmzi od (yanğın) varlığı şərin zülmündən təmizləməkdir və son nəticədə bu yüz illikdə Əhrimənin hakimiyyətinə son qoyulacaq, Ahuramazdanın ardıcılıları qələbə çalacaqlar.

Xeyirlə Şərin əbədi mübarizəsi

Beytun Fəxrın (Şahsoy)

«ZƏRDÜŞTİLİK GƏLƏCƏYİN DİNİDİR»

ği (yəni düşünməyi) qadağan edib, qadağan olunmuş almanı (və ya buğdanı) ilan (şeytanın) təhriki ilə yeyəndən sonra xeyirlə şəri ayırd edən ilk insan qoşası, Adam və Həvvanı yəhudi allahı Yaldavaof (Yəhva) cəzalandırıb, onları olduqları məkandan, behiştə qovub, cəza çəkmək üçün yerə endirir: bu mənada Əhd-Ətili yerə məhkum olunmuşların kitabıdır. Nəzərdə tutsaq ki, burada ilan - şeytan bilik rəmzidir - bu qadağan olan bilik hələ xeyirlə şəri ayırd etmək səviyyəsində olan həqiqi bilik deyildir, yer islahxanası isə - cinayətkarlar üçün yeni bir meydan açmaq demək idi. Yəhudilərin Allahı insanları yerdə də rahat qoymayıb, onları suya qərq edir tufan zamanı. Su isə bəzən insana məxsus duyğular və onların insana qələbəsi mənasında əxlaqsızlıq kimi anlaşılır - bu bələdən insanları və canlıları qismən Nuh xilas etsə də - bu hələ tam xilas olmaq deyildir. Yəhva sonra İbrahimi müqavilə bağlayır, bu əhd kişilərin sünnet edilməsilə təsdiq olunur və yəhudilərə Musa vasitəsilə qanun göndərir, məhz bu qanunlara əsaslanan prinsiplər Avraam (İbrahim) ənənəsini davam etdirən üç din üçün - Yəhudilik, Xaçpərəstlik və İslam - üçün səciyyəvidir: yeni bu dinlərdə xeyirlə şəri ayırd deyil, hər şey kor-koranə inam üzərində qurulub, şüurun rolunu heçə enib, insanın təbiət və ətraf mühitlə əlaqəsi süni qadağanlara və əmrlərə əsaslanır-insanlar bu dinlərdə qadağan olunmuş işləri görəndən sonra əgər tövbə etsələr (müxtəlif şəkildə - xüsusilə xristianlıqda və islamda) onlar bağışlana bilərlər, - bu da yalançılığa və cinayətə haqq qazandırmaya xüsusi meyl yaradır. Bu dinlərdə təbiətdə yox, təbiətdən kənar Allah axtarmaq əsas olduğundan, inam yolu ilə hazır formulalarla yaşamağa alışdırılan insanın təbiətə zidd qanunlarla hərəkət edirlər: nəticədə insan bədəni təhrif olunur (yəhudilik və müsəlmanlıqla, insanın təbii hissələri sünnet yolu ilə təhrif olunur), xaçpərəstlikdə rahib və rahibələr institutu, islamda-sufilər və mistik sufi dünyagörüşü əsasında yaranmış anormal həyat və düşünmə tərzini, insana qeyri reallıq haqqında xülyalarla yaşamaq təlqin olunur. Bunların tam əksinəsi olan müasir avropa mədəniyyətində adı çəkilən dinlərin bir başa nəticəsi kimi ortaya çıxan - yeni tufan qabaqki həyat tərzini bərkətlərdir: insani hissələrinin əsiri edən vasitələrin işə salınması, süni şəkildə əxlaqsız mühiti yaratmaq üçün edilən seksual inqilablar, təbiəti dağıtmaq üçün müasir texniki nailiyyətlərin idarə olunmaz şəkildə salınması bütün bəşəriyyəti

Əli Nasir

(3-nə Daston-3-nə Bo)

ASTƏ NOMƏ
(Ustodnomə)
Ozodi

Dinyo bino beyku bə canqə bəşər, İ tonə xey mande, i tonəon şər. Şər puçəy, bo xeyri har qılə zoti, "Kali iqlə ruje-əvən ozodi!"

Xido har xəlgəy bə dinyo varde, Bəyro nom co kardə, vətən co kardə. Ki bə ki bin həxon bəd nufuz bəka, Bəştə aqibəti təcovuz bəka.

Ki zindəni bəvon uşən bıkəm car, İnsoniş ofəyə faili-moxtar. Bo har kəsi əçəy işten bəvə şin, Bo har qılə xəlqi co kardəşe din.

Zəminiş co kardə bo jimon karde, Kitobış co kardə bo imon varde. Kom xəlq bə kom xəlqi dı zu din bəba, Çəy hisobi Xido dəy səhe bəba.

İştə zivoniş hestə ha Xido bandə, İştə zivonədə har kije handə. Bilbil çı boğie, beyğış çı xoe, Kəjələ zivon co, lo zivon coe.

Bəməse Xido çı vəzəxon zikke, Osmondə rost bəbe çı avon çəkke. Voşov ebeşurye zəmini səpe, Vəzəxon rost bəkan işte səy bə pe.

Ovədə bəvaştən, ləzzət bəbarden, İştə zivonədə şukr bəkarden. Xido bə vəzəxi doə ə vax-vəx, Bə ğazi ə ğa-ğa, bə bili məx-məx

Votdəbu kali kəs moyon zivon ni, Bızın jələvoni ağılş rəvon ni. İştə zivonədə qəp jəyden əvon, Xido bə har xəlgəy doəşe zivon.

Korebu jələvon, məsdəni qasbi, Zire bo hə omə, şive bo asbi. Xido kardəy roste, əməndəy due, Şir nəre bəkəşe, şəğol bəzuze.

Ax vətən

Diye kardəm hitə millət ni xəbərdir, vətən! İştə dardi bıkə Nasir bə ki izhar, vətən!

Dasto şe nom, şe zəmin, sutdəm-əvəşdəm bı ruji, Təhno mandəm, ni qiley dardbızın həmkar, vətən!

Hənədəm vinde zişanqo bobo Bopok niştə, Bəmedə Barzi xərobotədə zar-zar, vətən!

Tolişi bandiku əslən çı simorği lonə, Bə simorği bı lonə soyb beşəbu sar, vətən!?

Ənədəş karde ədovət deti Farsi, Ərəbi, Məvuji kam be, oməy ğəlləvo-tatar, vətən!

İştə fərzəndon oxo mərdo-vəfomandbin həmə, Ni isət damoniro iqlə vəfodar, vətən!

Rujberuj kandə dili dard, çıko ru kandədə ku, Xido işten bibu bı rujdə bəti yar, vətən!

Biləband

Çəmə bandon ruşnə çoe Biləband, Bə Papoki po doə soe Biləband.

İn təhrifon bə tarixi ki niştə? Biləbandişi Bilalabad niştə.

Bı məholi bələd bə ni Təbəri, Çiçiş botom əçəy, ziri, zəbəri?

Səvaloni Hardəbilo çiyə çoy, Çəğin jiço şəş-haft fərsəx bandə roy.

Ki bardə şək bıpamiyo, ro biko, Çi tarixi duy rostiku co biko.

İzah: Biləband- (ərəbədə hərfi i ni bəçəy qoroş Biləbandi Bilaband, Bilalaband və ya Bilalabad) niştəşone. Həməni ki ərəb niştəşone sait noydəni əvə i-şon i hande.

Nəriman Azəri (Təhməzov) (Ostoro)

1960-nə sorədə çı Ukrayna Respublikə Xərkov şəhərdə nənəko bə. 1964-də deştə xiyzoni bəştə dədə-bobo vətən biə Ostoro Kijəbə di küçəşon kardə. Əyo miyonə məktəbiş, 1988-də sorədəsə Axundovi nomina instituti səs kardə, hal-hazırədə işte diədə ürüsə zivoniko dars doydə.

Tolişə bandon

Kam ovi ti co cüə bikə,
Həxi petoş riyə-riyə bikə...
Çəşon okə fər diyə bikə,
Çi məholi əv rəvoşə,
Çəmə bandon nom Tolişə.

Səş barze nəməş ni əy,
Kıncışon kay livəş ni əy,
Dı hiç kəsi daveş ni əy...
Dı har xəli bə ro bəşə,
Çəmə bandon nom Tolişə

Bandon podşo "Səvelone",
Zımson, tovson səş va lone,
Həsət mandə dilış xüne,
Sineş eşği nür otəşə,
Çəmə bandon nom Tolişə

"Ərsilome", "İsoşığı",
"Siyokere", "Ələşgəri",
Beşi bivind im ləşkəri,
Həx gin əkə mardəloşə
Çəmə bandon nom Tolişə

"Zeridaşti" həm "Bozorqo",
"Əloşəne", "Əyuəpirqo",
Dyero məşi, boy, şinə bo,
Çəmə eli vində çəşə,
Çəmə bandon nom Tolişə

"Gizləşəyə", "Barzəkəyə",
"Zardəkəvəl", "Laşəkəşəyə",
"Kloputiye", "Divəşəyə",
Dı i yəndi kəş bə kəşə,
Çəmə bandon nom Tolişə

"Doğənişon", dodə vanqi
"Sənqərəband", "Gələtanqi",
"Qırdüləhal", "Ənülbandi",
Çiçoniş vind, çiçiş kəşə,
Çəmə bandon nom Tolişə

Quşdə bomı, ey bəliyə,
Binəv xosə məholiye,
"Hüləbandi", "Diqoliye",
Ki bəvon im nomon doşə,
Çəmə bandon nom Tolişə

"Gələkəfo", "Şünələji",
Peşi eyo edyaşt bəji,

Bekə işti conı doji,
Vite co şe, vində co şe,
Çəmə bandon nom Tolişə

"Reğinsəyə", "Yləsiyə",
"Divon qəvol" de bəkiye,
Bəvon əras, vala, niye,
Çəş əçiye, yolə ləşə,
Çəmə bandon nom Tolişə

Başmardim az çanqlə bandi,
"Didonəband", "Vələbandi",
"Kircisiği", "Viləbandi",
Dardə çimi dil poroşə,
Çəmə bandon nom Tolişə

Oərəx ni nomış veye,
"Kələxane", "Birəvoye",
"Peştəşəyə", "Komorqoye",
Avon piyo çəvon bəşə,
Çəmə bandon nom Tolişə

Tolışə zoon, tolışə boon,
İştə tarıx, işti somon,
Ki qin bikə işte nomon,
Tırki vitəy "başı boşə",
Çəmə bandon nom Tolişə

Ha əməni ti nin bikə,
Bə co xəli kəbin bikə,
Pide bikiştə sof qin bikə,
Rə-di həx bə dim bəşəşə,
Çəmə bandon nom Tolişə

Nərimani sinəş püre,
İştə eldə əv məşşüre,
Həm şair, həm sənətkore,
Boştə eli şinə, xoşə,
El zinəydə əv tolışə,
Çəmə bandon nom Tolişə

Dəməres

Vem hande mı, vem omute,
Bə nodonon dilim süte,
Şim dınyoko vote-vote,
Kori məşə, kor dəresə,
Dəməres hiç dənişə...

Votem bıqard xəy-şərədə,
Bibi həqqi nəzərədə,
Qiyomətdə, məşşərə,

Bəştə imdod ki bərəsə,
Dəməres hiç dənişə...

Zımsoni ki neziş pekey,
Xəzon oməy livəş ekay,
Əvəşori zizəş okay,
Do miyəş vay, miyəş rəşə,
Dəməres hiç dənişə...

Hem eğəndə, canqım karde,
Şəv, nıməşəv zanqım karde,
Səm dijonı, danqım karde,
Dərosnim az ə xokbəşə,
Dəməres hiç dənişə...

Ey Nəriman, dil mədijon,
Sərdanq məkə ti divojon,
Dəvon bışı, işte rüjon,
Im votəyon əv əməşni,
Dəməresə, dəyərəşni....

Əsas əvə sədəş bibo, sədəş bibo kədəş bəbe...

Sədəş bibo, kədəş bəbe, Nənə bibo,
dədə bibo, yol bedəni, qədə bibo, əsas
əvə sədəş bibo, sədəş bibo kədəş
bəbe....

Nənən bəbe, dədən bəbe, hovən
bəbe, bivən bəbe, botino sov ovən bəbe,
loven bəbe, nozən bəbe, əbən bəbe, əvən
bəbe, mişor çiçə təvən bəbe, aspən bəbe,
kırən bəbe, gıziliko mırən bəbe, lap diliko
sırən bəbe... Əsas əvə sədəş bibo, sədəş
bibu kədəş bəbe...

Vay bə rüji, sədəş nıbo: nənəş bedəni
dədəş bibo, dayış bibo, xələş bibo, jənış
bibu, baləş bibu, yəvəş bibu, kələş bibu,
ha bandişə qələş bibu, i həzoən dəvəş
bibu, peştədə lap gələş bibu: qəte mikiş
vilo bəbe, nə boğədə vil obəbe, nə odəmi
dil obəbe, nə bo harde pilo bəbe, nə çə
sədə kolo bəbe, tişə təvəş kılı bəbe, qədə-
qədə lolı bəbe, çəğinə Xido bəne çı hollı
bəbe, bəşə poymılı bəbe...

Ey Nəriman, oyn bəməkə, işte
diyənən hiç eməkə, nodoni diştə i məkə,
sə bikə im məkə-bikə, eli şair, şinə-şəkə,
imi hiç yoddə bəməkə: sədəş bibu kədəş
bəbe, nənəş bəbe, dədəş bəbe, hovəş
bəbe, bivəş bəbe, nə kəsiko qırəş bəbe,
bə ve dardon çorəş bəbe,
əçəy çəkə zinəş bəbe, məydonədə
hınəş bəbe, otvəş bəbe, peştış bəbe, lap
zümandə peştış bəbe, Xidoən bəyşə kəşış
bəbe...

Əsas əvə sədəş bibo... sədəş bibo
kədəş bəbe...

Azad Talışoğlu

Xalqımızın öl-
məz oğlu Zülfüqar
Əhməd zadənin
ömür tarixçəsi ilə ta-
niş olduqca, bir da-
ha bu böyük şəxsin
təmizliyinə, nəcibli-
yinə, paklığına dair
yeni-yeni faktlarla
rastlaşırıq.

Belə bir şəxs,
cəmiyyətin işıqlan-
dırılması uğrunda
apardığı mübarizənin müqabilində layiqli qiy-
mətinə almaq əvəzinə hədsiz haqsızlığın qur-
banı olmuşdur. Zülfüqar Əhməd zadənin tək-
cə özü yox, onun böyük nəslı, böyük xalqı, bə-
yük milləti uzun illər boyu təqiblərə məruz qal-
mışdır...

Nə isə... Olan olub... İndi isə bizim vəzifə-
miz Xalqımızın əziz oğlu Zülfüqar Əhmədza-
dənin və onun kimi minlərlə həqiqət fədailəri-
nin xatirəsini əziz tutmaqdan, onların qarşısın-
da olan borcumuzu layigincə ödəməkdən ibar-
ətdir...

(Azad Talışoğlu., 1990-ci il)

Ölməyibsən, Zülfüqar!

(poemadan sətirlər...)

Nə böyükdür yurdumun,
Dərdi, qəmi, ay Allah!
Tapılmadı dünyada,
Bir məlhəmi, ay Allah!

Nə dərindir yurdumun
Min yarası, ay Allah,
Tapılmadı dünyada,
Bir çarəsi, ay Allah!

Aşdı həddini yağı,
Od, alov vurdu bizə,
Neçə zərbə endirdi,
Günahsız təbimizə...

Həqiqəti söyləmək,
Yasaq oldu ellərə,
Qara qıfil vurdular,
Dodaqlara, dillərə...

Şairəm, fəqət dilim,
Söz deməyə gəlməyir,
Bu dərdimi tərənnüm
Eləməyə gəlməyir...

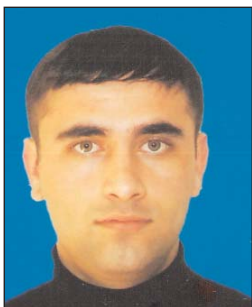
Ürəyimi sıxır qəm,
Heç bilmirəm, neyləyim,
O mənfur cəlladlara
Nə söyləyim, nə deyim...

Necə qıydılar axı,
Elin məğrur oğluna...
Hər niyyəti uğurlu,
Arzusu nur oğluna...

Cavab ver qoca tarix,
Bu hədsiz müsibətə,
Ellərimi yandıran
Dəhşətə, fəlakətə...

Qoy bilsin bütün aləm,
Eşitsin bütün cahan:
Yerdə qalmayıb, qalmaz
Vaxtsiz ölüm, nahaq qan...

Cavab verəcək buna
Bütün mənfur yağılar,
Darıxmayın, ay ellər,
Bu lap tezliklə olar!

AZƏR TOLİŞ

ÇƏMƏ TOLİŞƏ LANKON

Çi gəşənqə məhole,
Ha vijəş çanqəy vıle.
Çəmə Tolışon dile,
Çəmə Tolışə Lankon.

Barzə bandon yanədə,
Mərdə zoon çanədə.
Havzə olat tanədə,
Çəmə Tolışə Lankon.

Bə Kaspi kəno naxşə,
Xidoku bəmə baxşə.
Eyzən çı vəştı oxşə,
Çəmə Tolışə Lankon.

ZABİL MƏDOJ

Roste imon çəmə gəzə,
Zabil Mədoj, Zabil Mədoj.
Dardı bolosə vey barzə,
Zabil Mədoj, Zabil Mədoj.

Bi dardı dili vey təvə,
Bi koədə iştine zəfə,
İştə gələm tişə təvə,
Im miləti botoş, botoş,
Zabil Mədoj, Zabil Mədoj.

Diye kardəm bəştə yoli,
Sədo kardəm həməy, boli.
Bəvaş bə zivon ti loli,
Şəri omdə bə həmmə xoş,
Zabil Mədoj, Zabil Mədoj.

Çi Midiyə-Mədo sədoş,
Çəmə dardı bilində doş,
Şəvi-ruj bo xəli bə koş
Azər Tolişi yolə boş,
Zabil Mədoj, Zabil Mədoj.

İM DARD DİLİ KANDƏ

Vişon opot, kəkul-kəkul,
Bandoni mandə qiy bə kul.
Bəş dasti anqıştə çəçul,
Joğnə bəbe çandə, vətən?
Im dard dili kandə, vətən.

Vey bə işti canqi sədo,
Mirhəsəni vanqi sədo.
İştə Həzi tanqi sədo,
Faşistonış gəndə, vətən,
Im dard dili kandə, vətən.

Tini doə Xido gıbon,
İ ruj bəmə nido gıbon.
Bə məğrurə sədo gıbon,
Bə ruji veybu mandə, vətən?
Im dard dili kandə, vətən.

EHRAM
MEYXONON

ÇƏMƏ LANKON

Vəştiku doydə nişon çəmə Lankon,
Ay cone-con, cone-con çəmə Lankon.

Bo Toloşiyo rüşnə bə Zərduşt bobo,
Əli Nasiri pekardeşə əçəy çə.
Lik, Ostoro, Masalli şairi bo,
Rosnəşə vey şairon çəmə Lankon.

Çi Toloşi dard yolə hejo doydə doj,
Bəbeş divonə çəmə dardı biznoş.
Xido şoydə bə hiç kəsi bəd ni Toloş,
Votdə bə har kəsi con çəmə Lankon.

Tolişi dardı Tolışədə handəşon,
Tolişi sədo, Tolişi hinə vindəşon.
Çimi bəpeştən bəvindəyon har zəmon,
Bo mərdonro bə məydon çəmə Lankon.

Əvəsorədə sinəş təmom vil bedə,
Ha xolisə iqlə bilbil cəh-cəh jedə.
Har kəs bivindo imi ləzzət sədə,
Anqivinə şone-şon çəmə Lankon.

XIDO BƏMI TƏB DOƏŞE MEYXONƏ VOTDƏM

Vijnədəm har sıxani donə-donə vottəm,
Xido bəmi təb doəşə meyxonə vottəm.

Bızino bəpe moə zivoni har əğil,
Çəmə zivoni har sıxanış iqlə vil,
Bi zivonədə bo viliro handə bilbil.
Moə zivonədə bə həmməy cone vottəm,
Xido bəmi təb doəşə meyxonə vottəm.

Məsələ jıqo: "Vey handəkəs vey zində".
Bahandənən moə zivonədə ki handə,
Tolişi zivon bəmə çı bobonku mandə.
Vijnədəm har sıxani donə-donə vottəm,
Xido bəmi təb doəşə meyxonə vottəm.

Vindən bəne pərəndə pər okardən,
Bə Tolişi vey kəson pəxiləti kardən.
Tolışon, bəştə dədə-bobo ro oqardən,
Çəmə vətənə simorği lone vottəm,
Xido bəmi təb doəşə meyxonə vottəm.

Bi məydonədə qədə-qədə az po qətdəm,
Fəğir vindəm əçəy baxşə co qətdəm.,
Əliku mandə - komək karde ro qətdəm,
Ki qardə, bəy son ne az sonə vottəm,
Xido bəmi təb doəşə meyxonə vottəm.

Kardəkəson veyə tolışon gıybeti,
Həmə zinedən çəmə tolişi gıryeti.
Ehram Toliş fəxr zində tolişeti,
İştə sıxani mərdi-mərdonə vottəm,
Xido bəmi təb doəşə meyxonə vottəm.

Əziz oxucular!

Aşağıda sizə təqdim etdiyimiz Allahverdi Bayramının 6-7 il öncə yazdığı bu məqalə Sankt-Peterburqda nəşr edilən «Talış» qəzetinin dərc edilməmiş arxiv materiallarından. Xalqımızın böyük oğlu Şəhid Zülfüqar Əhmədzaadəyə həsr edilən mövzuların ta əbədiyyətə qədər aktuallığını nəzərə alaraq bu məqaləni olduğu kimi dərc edir və qəzetimizin növbəti saylarında da bu mövzunu davam etdirmək niyyətindəyik...

Bu gün Şəhid Novruzəli Məmmədovun istintaq və məhkəmə proseslərini Z.Əhmədzaadənin o dövrdəki prosesləri ilə müqayisəli analizini aparsaq, çox asanlıqla dərk edirik ki, hər iki Şəhidin faciəli taleyi eyni bir ssenari - eyni bir dəst-xəttlə hazırlanmışdı... A.Bayramının qeyd etdiyi kimi, bu iki qətlin əsas motivi də hər ikisinin «milliyətçə talış olub, azad düşünən, sərbəst danışan, qorxusuz yazan...» olmalarıydı...

Bəzi son dərəcə maraqlı müqayisəli faktları da oxucularımızın nəzərinə çatdırmaq istəyirik: Z.Əhmədzaadə 1942-ci il iyun ayının 9-da 44 yaşında ikən uzaq Sibirin Kemerovo vilayətinin Mariinsk şəhərinin zindan xəstəxanasında vəfat etdi...O, həmin ilin yanvar ayında guya «zonada yanğın törətməkdə» taqsırlı bilinərək 15 sutkalıq karsər cəzasına məhkum edilmişdi. Yerli məbusların tələbiylə, o 3 gündən sonra nəmli, qoxulu, soyuq karsərdən çıxarıldı... Bir neçə aydan sonra isə vəfat etdi...

Z.Əhmədzaadənin həbsinin və sürgün edilməsinin əsil səbəbi isə onun guya «Talış Muxtariyyətini» yaratmaq niyyəti idi. Amma bunu sübut edə bilmədiklərimdən, guya qanunsuz silah saxladığına görə 5 il həbs cəzası almış və 1943-ci ildə azad edililərək Vətəninə qayıtmalıydı...

Z.Əhmədzaadənin vəfat etdiyi 1942-ci ildə, Novruzəli Məmmədov anadan oldu... O dövrün dəhşətli repressiyalarının möcüzəylə qurtulan Z.Əhmədzaadənin yaxın dostu və məsləkdaşı professor İzzət Abdullayev keçən əsrin 70-ci illərində Novruzəli Məmmədovu bir talışşunas alim kimi yetişdirdi... Bu alimi isə 2007-ci il fevral ayının 3-də həbs edib, 2009-cu ilin 17 avqustunda Bakının zindan xəstəxanasında Şəhid etdilər...Həbsin əsas motivi N.Məmmədovun guya gələcəkdə (!) talış muxtariyyətini yaratmaq niyyəti olmuş və guya bu niyyəti də onun qəlbinə İran dövlətinin xüsusi xidmət orqanları aşılamişdılar... O bu «vətənə xəyanət»liyinə görə 10 il azadlıqdan məhrum edilmişdi.

N.Məmmədov 2009-cu ilin soyuq yanvar ayında guya «zindan paltarını geyməkdən imtina etdiyinə görə», 15 sutkalıq nəmli, qoxulu, soyuq, yaş döşəməli karsərə, ayaq üstündə 17 saat saxlanılmaqla cəzaya məhkum edildi... Yerli və beynəlxalq hüquq müdafiəçilərinin tələbiylə 1 həftədən sonra o oradan çıxarıldı...Bir neçə aydan sonra zindan xəstəxanasında dəhşətli zülm şəraitində 67 yaşında ruhunu tapşırırdı...

Hər iki Şəhidin heyət yoldaşları Baləken rayonunun sakinləri olub, avar millətinin əsilli-nəcabətli qızları olub...

Xidavandi-ələm cəmi çəmə xəlqi, məxsüsən, 2009-də moəko biə ə igidə toloşə zəə ki işte ustadon mucahədə estafeti bə dast peğətəşe, ha cürə şəri-bələko hifz bikə və çəvon həqqi mibarizə de yələ qələbəynə sə bikə, inşallah!!!

Redaksiyadan

**ALLAHVERDİ
BAYRAMI
AĞARZAZADƏ
Filoloq, şair.
Masallı rayonu,
Mahmudavar kəndi**

TALIŞ POEZİYASININ GÜNƏŞİ – ZÜLFÜQAR ƏHMƏDZADƏ (PENSƏJ)

Bismillahir-rəhmanir-rəhim.

Əsrlər boyu Allahın bizə bəxş etdiyi bol nemətlər, cənnətbənzər təbiət min bir dərdin dərmanı olan havacat başımıza bəla olub. İmperiya daşları daim başımız üstündə sallağı qalıb.

Hunlar, saklar, yunan-roma istilacıları, ərəblər, monqollar, tatarlar, türklər, ruslar ... neçə zalım fatehlərin at dırnağına düşmüşük, can çəkmişik.

Dedilər, sovet gəlir, şura hökuməti bizi ağ günə çıxaracaq, zalım olmaz, zülm olmaz. Demə, hamıdan bətdər zalım imiş bu sovet imperiyası...

Düşünən başlar, iş görən qollar, sağlam bədənələr, el qədrini çəkənlər, bütöv xalqlar, etnoslar doğrandı, güllələndi, sürgünə göndərildi. Planlı, şüurlu şəkildə genosid - soyqırımla milləti qorxutdu, müqavimətini qırdı, kor-koranə buyunduruq qismətimiz oldu. Bu sindrom bu gündə də davam edir...

Nə idi Zülfüqar Əhməd oğlu Əhmədzaadənin günahı???

-Talış milli - mədəni hərəkatının lideri, jurnalist, publisist, tərcüməçi, istedadlı pedaqoq - müəllim, ictimai-siyasi xadim, nəhayət və başlıcası: dövrünün məşhür şairi... Keçən əsrin 20-38-ci illərində bir çox böyük vəzifələrdə çalışın bu dahi şəxsiyyət nədən ötrü yalançı ittihamlarla həbs edilmiş, on illərlə əsərləri qadağan olunmuş, şəxsiyyəti haqqında bir söz də demək yasaq edilmişdir???

Çünki o, milliyətçə talış idi, O, talant idi, azad düşüncə sərbəst danışan idi, qorxusuz yazan idi... XX əsrin 30-cu illərində milli hərəkatımıza, talış dili, mədəniyyətinin daşıyıcılarına elə bir dağ çəkiblər ki, hələ indi də «talış» sözünü dilə gətirəndə az qalır ki, cinayət hesab olunsun... /8, s.4/

Allah sənə rəhmət eləsin, dədə Zülfüqar, neçə böyük vəzifələrdə çalışdın, pulun da, evin də, bağın da oldu, fəqət millət dərini çəkməyi hər şeydən irəli bildin, gecə-gündüz talışların, Talış mahalının bu günü, gələcəyi barədə düşündün, talışlara aid 50-dən çox kitab yazdın.../8,s.4/

Milliyətçə talış olan sayız məmur, vəzifəli şəxslərimiz, müğənnilərimiz, alimlərimiz... kaş səndən ibrət götürəydilər, Talışa, ana yurdumuza hədsiz sevgi bəsləməyi səndən öyrənəydilər.

Talış məhol, hay xosə vətən,

İştı ümrüko ve soron şedən.

Ojnən zindənin ve kəson tni,

İştı devləti, iştı heste-ni.

Dilbə çimənon, iştı vənəşon,

Kəməkia roon, ə yolə vişon,

Ə xosə boğçon, mahbübə vilon,

Əyo handedən ha ruj bilbilon...

/«Talışi jimon» 12, s. 11/

Z. Əhmədzaadə öz dövrünün dahi sənətkarı idi. Analar hələ belə oğul doğmayıb. Onun ədəbi-bədii fəaliyyətinin həddi-hüdudu yox idi. O həm də dövlət vəzifələrində çalışır, ictimai işlərdə fəallıq göstərirdi...

Neçə şeir kitabı, neçə poemanın, «Talış qızı» adlı pyesin, məktəb uşaqları üçün neçə dərsliyin, elmi məqalələrin, publisist əsərlərin müəllifi idi. Azərbaycan türkcəsində, talış dilində eyni məharət və ustalıqla bədii əsərlər yaradır, rus, türk, dünya ədəbiyyatından tərcümələr edirdi. «Arktika dastanı» poemasını yaradıcılığının zirvəsi hesab etmək olar... /13, s.12-13/

500 sətirdən ibarət olan «Arktika dastanı» 1934-cü ilin fevral-mart aylarında yazılıb. Çelyuskinçilərə həsr edilə şeir müsabiqəsində birinci dərəcəli pul mükafatına /5 min rubla/ layiq görülüb.

Müsabiqədə müəlliflər gizli imza ilə çıxış edirdilər. Müsabiqənin yekununda elan edilir ki, «Gö-

yərçin» ləqəbli müəllif qalıb gəlib, rəyasət heyətinə gəlməyi xahiş olunur. Z. Əhmədzaadə irəli çıxır. Hamı onu alqışlayır. Dövrün məşhür şairləri S. Rüstəm, S. Vurğun, H. Cavid, M.Rahim, M. Müşfiq və b. onu təbrik edirlər. S.Vurğun Dədə Zülfüqar bağını basıb deyir: «Sən də oldun məşhür şair...» /6/

Vaxtilə «Talışdan şair olmaz, olsa da, mahir olmaz», -deyən M.Müşfiq səhvini etiraf edir, qalibi tərifləyir.

Z. Əhmədzaadə qüdrətli qələm sahibi idi. İstər

«O» sözünü xüsusi vurğu ilə deyən hakim bu sətirləri iki dəfə oxudu, tərcümə etdi və Z. Əhmədzaadədən soruşdu: «Sən yazmısan??»

Müsbət cavab alıb prokurora üz tutdu: «Məlumdur, həbs edilməlidir» Bununla da həbs hökümü verildi.../1/

Z. Əhmədzaadənin istedadı özünü hər sahədə hər yerdə göstərir, hətta həbsdə də, sürgündə də. Şairin uzaq Sibirdən həm nəsrilə, həm də nəzmlə göndərdiyi məktublar, şeirlər çoxdillilə ədəbiyyatımızı zənginləşdirən başlıca nümunələrdir.

İ. Stalınə ünvanladığı «Şairin andı», S. Vurğuna göndərdiyi «And» adlı əsərlərini memuar janrının yeni töhfələri hesab etmək olar. Zülfüqar şəxsiyyətinin əzəmətinin onun ictimai - ədəbi fəaliyyətini öyrənmək baxımından bu əsərlərin öz yeri var:

-Salamımı qəbul et uzaq qarlı Sibirdən,

Hiddətli, bəd rəftarlı, sərt rüzgarlı Sibirdən.

... Tale məni tulladı bu buzlar ölkəsinə,

Haçandır hay verilməz günahsızlar səsinə.

İki ildir ədalət ötməz mənim yanımdan,

Hər şey qaçıb kənarə vulkanlı əfqanımdan.

Açıb bütün dərdimi yazdım ulu dahiya,

Bəlkə o yüksək zəka bir nəzər etsin deyə.

«Şairin andı» adlı məktub göndərdim ona,

Şəksiz, onun sözüylə çatar üsrətim sona...

«And» / 14, s. 145/

Z. Əhmədzaadə Azərbaycan -Talış ədəbiyyatı, mədəniyyəti, bədii sənəti sahəsində hədsiz xidmətləri olan ədəbi simadır. Onun yaxşı sifətlərin-

«O bu gün bütöv Azərbaycan xalqlarının qan yaddaşında əbədi yer tutmuş, unudulmaz əməlləri ilə yaşayır və yaşayacaqdır.»/4/

Azərbaycan, istərsə Talış poeziyasının ölməz nümunələri məhz onun mübarək qələminin məhsullarıdır. Xalqın azadə ruhunu, şanlı günlərini, əziz vətənimiz Azərbaycanın misilsiz təbii mənərələrini ilhamla təsvir və tərənnüm edən şair həm də Talış mahalının zəngin tarixini, bugünkü quruculuq anlarını, bizi dünyada tanıdan nadir nemətlərini də ürəkdən vəsf edir:

İtono bande, itono diyoy,

Vəyşt ki votedən, əv ənə iyoy.

Məştə çı diyoy pemedə həşi,

Dəvətdə bə vilon, bə doon bəşi,

Livonə şığon viriski doydən,

Handedə kijon, qilon obəden.

Viriski doədə həmə bandi-kü,

Çimənon, vişon, ovə dinqə çü...

/«Davardə rujon» / 13, s. 5/

Ədəbi fəaliyyətində sovet dövlətini, kommunist partiyasını, onun rəhbərlərini dönə-dönə tərifləyən, bir vətəndaş-şair kimi, sovet hökumətinin sədaqətli- inamli məmuru kimi ona xidmət edən böyük ürək sahibi Z. Əhmədzaadəni ən ibtidai - səviyyəsiz, saxta ittihamlarla həbs edib sürgünə göndərirlər.

18 il repressiya qurbanı olmuş lənkeranlı Yusif Qeribov yazır: «hakim talış dilində çıxan» «Sio talış» qəzetindən V.İ. Leninə həsr olunmuş şeirdən bir parça oxudu:

-Lenin çəmə rəhbəbərey,

Bə dınyo bərobərey.

yəni:

Lenin bizə rəhbərdir,

O, dünyaya bərabərdir.

İSTİFADƏ ETDİYİM ƏDƏBİYYAT:

1/ B. Həsənov. M. Talışlı «Acı xatirələr». «Leninçi» q. I., 01. 10. 1988.

2/ C. Rəhmanov. «İlləri qovuşduran körpü», «Talışi cədo» q.

1. №17., 18.05.1993 / 2. №20., 01. 06.1993

3/ Ə.A.Bayrami. «Talışi poeziə lesi» / «Talışi sədo». 22.06.1993.

4/ Ə. Ağalarov. Ə.Əlişoğlu. «Lənkeranlı hümmətçi», «Azərbaycan gəncləri» 17.08. 1989.

5/ Əhəd Muxtar. «Tərcümə mənavi borcudur». «Talışi sədo», 08.06. 1993

6/ G. Məmmədzaadə. «Yaddan çıxanlar». «Sovet Astarası», q. 27., 04.1989

7/ H.Ə.Məmmədzaadə. «Zülfüqar Əhmədzaadə kimdir?». «Talış» q. №15, 2002

8/ H. Tanqeruj. «Zülfüqar Əhmədzaadə». «Talışi sədo» q., №8,9.1993.

9/ Oruczaadə İlqar. «Zülfüqar Əhmədzaadə-105». «Talışi sədo» №29, 2003

10/ «Tarix hər kəsə öz qiymətini verəcəkdir» / Z.Əhmədzaadənin qızı Məriyət xanımla müsahibə/ «Talışi sədo» 2006.1993

11/ Tehran Əlişanoğlu. «Z.Əhmədzaadənin şeir poetikasından dair» «Talışi sədo» 1. №24. 06.07.1993 2.

№25 13.07.1993

12/ Z.Əhmədzaadə. «Poemon iyən şeiron» M. 1990

13/ Z.Əhmədzaadə «Şeiron, tərcümən, məktubon». M.1992

14/ Z.Əhmədzaadə /Pensəj/ «BİJİNİƏBƏ ƏSƏRON». Sankt-Peterburq, 2002

TOLIŞI FOLKLORƏ BOXÇƏ

«Tolışi Sədo» qəzeti diləsutə handəkəson, şimə zövqi, rufi kamkam tojə karde qorış, ğedimi jenon, kinon, inon, nənon nişonədə, vəyonədə, divenedə, həloğonədə handə nozəyon, laylayon, həloğə, tükə mahneon kali numunon çı Boku şəhəri sakin Balabaçi Sənomikinə zivono məsəyon Bəşmə ixtiyor doydəmon.

İmruj 72 sinədə bə İn xanıməjen 50 sore Boku şəhərədə jiedə. Əsilij çı Liki rəyonı Çaynəvü diku, çə məholi yolə sıprış bə Sənon Həsənovi peşto omə.

Jenon lesi, mudrikə xanım Balababaci Sənomikinə xəyli nəvə-nəticəş heste. Bəştə xəlqi folklori, əmənon ve sadıq bə İn xanıməjen imrujən işte nəvə-nəticəon rərə qırdə kardə bəştə sə, bəvonən umüte-umüte xosə tolışə mahneon ivrədə handedən!

Şimənən bahandən!

Bəşmə həmməyono de yolə hürməti, Balabacı Sənomikinə zivono niştekəson: çəy zoə Səlahəddin iən hovəzoş Mehdi-bəy.

Həloğə-tükə maneon

Balabaçi Sənomi kinə handeyonku

Həşi şe bəse kuysə, kamje mandə
Pələng şe bəse ruyse, səmje mandə
Çımı xəbə bibən bo çımı nənə
Dardi dil kandəbe, kamje mandə

Bəletic pom bıryə, poye botiro
Conim sanqə pulun beye botiro
Az bəştə ğıbonşom, ha dədəm zoə
Ə veyə mübərək beye botiro

Sıpiyə pandom bome minı bəkişte
Dışmenon bəməsen dastəke bəkuyen
Çımı xəbə məbən bo çımı nənə
Nənə bimaso, iştəni bəkişte

Ostoro poytaxte miyon dibandon
Barzə ku miyonda ğələye Şındon
Ha çiki dil miyontı dü bəvotə
Si sore kindabu, çil sori zindon.

Voyi gine, sə sefi bəş lovnije
Hiç bəxtim ni bənəm, dilim tonije
Bı dınyo dimisə həzo cıvone
Minən mardim, co kəson çaş novnije

Əcəb siyo xole bə dumo heste
Çımı piyə de tı se sore heste
Se sor, se manq bişoj bəse navisə
I kərə yod biyəj, imən yo heste.

Xosə zoə, tı dil barde nibənej
Dılı barde, niğə doye nibənej
Jı dilon hestin, əv nubəndi şişə
Şişəli barşiyə, baste nibənej

Osmoni bə diyəm, osmon rangine
Mini damə məkən, dilin ğəmgine
Bəmi tanə məjen, azənbəbardem
Ruşnyə dınyo boti tang dəbavarde

Bilbili cək-cəke doyi bəşədə
Arsım rü xün karde mande çaşədə
Baləlij bimiyo, ha çımı bədxo
Mini nəyi karde, piyəm çaşədə

Oşimi ponzəme, qırdə omədə
Kaşdəlim nobude, hırde omədə
Çımı xəbə bibə, bo çımı nənə
Çımı vilgile rang zarde omədə

Kinəlim-kinəlim, co-co niştəbij
Honi çaşmonədə sə şiştədəbij
Ovaynəj pegətə, zilf peştədəbij
Ğələmij pegətə, niştədəbij

Avəvu to bimand, mangij bivindom
İştə çohiləyü rangij bivindom
Nə mangonom vinde, neinki soron
İjənən mandim, bə vanqij bivindom

Tele çardə çəvon, bandon bəşəmon
Rüji-rüj bəmandə diyono bəşəmon
Xəbə oməy, cəmə dışmenon mardən
Əmə bəyəndi həsrər, noxəşimom.

Dümoş heste.

İm mübərəkə Fərenisə
nənə sin bə 100
sori neze. Əv çı
Ostoro rəyonı
Korobə dikoye.

Çəmə ğedimə
adət-ənənən,
ədəb-ərkonon,
folklori və i.a. de bə
birujnə ruji bəştə
avlodon, nəvə-
nəticəon diştə
nümünəvi milli əx-
laqi iən hərəkəton
nişon doydə...

Xido iştən çəmə in nənon conı səğ bıkə, əvonı bəmə ve nizno, çəvon ümrü itkəmə doroz bıkə, inşallah... Əvon çəmə etnoqrafik mədənyəti ovəynən...

İm 12 sininə toloşə balə Rəsul İmrani zoə
hələm korpetiko ve vaxti səcdə formada
hitedə... Hələm inəkə nibeədə bəy im Rəsul
nomi noy fiki əçey amüjeni hanədə
viteşone... İm hırdən diştə ve qeyri-adi istedadı
co əğlonko xəyli fərq doydə... Xıdavəndi-Aləm
im toloşə balə oxori xəy bıkə, inşallah!

Moskva şəhəri "Talışi Diasporu" təşkilatının prezidenti İsmail Şabanov "Talışi sədo" qəzetinə minnətdarlıq və təbrik məktubu göndərmişdir. Məktubda deyilir: "Böyük ziyalımız, professor Novruzəli Məmmədovun vəfatından sonra "Talışi sədo" qəzetinin yenidən işiq üzə gərməsi xaricdə yaşayan hər bir talışi övladının ürəyindədir. "Talışi Diasporu" olaraq biz qəzetin hər bir nömrəsini çox böyük maraqla oxuyur, vətəndən gələn xoş müjdə kimi qarşılayırıq, eyni zamanda qəzetin hər bir buraxılışını böyük səbirsizliklə qozləyirik.

"Talışi sədo" qəzeti talışi diasporası üzvləri üçhün həddindən artıq əzizdir. Bir tərəfdən bu qəzet xalq yolunda şəhid olan mərhum professor Novruzəli Məmmədovun adı ilə bağlıdır, digər tərəfdən isə "Talışi sədo" talışin Vətəninədə ərsəyə gələn yeganə qəzetdir ki xalqımızın məruz qaldığı problemləri cəsərlə əks edə bilir.

Mən şəxsən öz adımdan və bütün diaspora üzvləri adından "Talışi sədo" qəzetinin kollektivinə minnətdarlığımı bildirir, onlara bu işdə uğurlar arzulayıram".

TOLIŞI FOLKLOR

Har xəlqi zənqinə mə-nəvi mədəniyyəti nə-şon doə əlamətikon-ko qıləyən əçey folklore. Folklor sixani nemesiko(almaniko) tərçümədə «xəlqi ofəyə» məhne do-dəy. Yəni ki, xəlq hələ nişte ni-bə vaxtədə, yainki səvodinə o-dəmon ve kam bə zəmanədə işta jı-moni, ko, dınyo, mardə-jıy i-yən co şeyon həxədə təsəvvüron, fik-ron müxtəlif nəğilonədə, zərb-məsələnədə, ələlədə(bayati), də-də-bobon sixanonədə, dastonə-nədə, xəbəonədə(mahneonədə) i-yən coqlə formaonədə ifodə kar-dədəbən.

Talışi folklor nümünəon əxtə veye, əxtə ranqəranqə, əxtə rə-vişinə ki, əvon dınyo alimon di-qətiş biştə cəlb kardəşe. Təəssüf ki, əmə iştan -tolışon im yolə sər-vəti bə dim bekardeoro veyə hərə-kətimon kardəni. Nəticədə çəmə tolışi folklori müəyyən baxşon (hissəon) ya qin bən, yaən bə coqlə xəlqon nümən beşən. Ən-cəx dədə-bobo votə: «Zərəli ni-məko oqardəy xəyre». Ve çok bəbe ki, tolışi ğeyrətməndə səvo-dinə zəon, kinon hiç nibü, isət iş-ta jıə şəhərədə, diədə hələ xəlqi arədə mandə folklori nümünəon -nəğilon, ələləon, zərb-məsələn, zivonarışton i-yən co şeyon qırdə bıkən, çəvon arəko şey imkon ni-dən. Əvon bə omə nəslon rosney - çəmə həmməy ğərze.

Bə jıədə iqlə Tolışə əfsone bəşmə diğət rosne piyədəmə.

Kəkü həxədə əfsone

Ve soron bə nav - az hırdən(əğil) biədə i kərə çımı Leylü nənə maşqədə kiə piyo ğəzənədə şit pətətəbi. Əvəsori oxonə - mayə manq bi. Kijon cəh-cəhə sədo həmə tərəfiş eqatəbi. İm vaxt qıləy kəkü pərə omə nişte barze üləsə do xoləsə. Əy binoş kay hande: ko-ko, ko-ko, ko-ko...

Nənə bə mı votə: - Çımı balə, bişi kəkü nişte üləsə doyoq ambur oçin, biə dəğand bə ğəzəni bini kiə otəş. Nənə votəy bə vı-rə rosənə bəpəş çəyko çımı məh-nə xəbəm istə. Leylü nənə jinə əhvolot nəğil kardışe:

Ve ğedimə vaxton bə nav Tolışi məholədə qıləy zolımə jen hest bi. Əv həmə və xəsis be. Çı jeni və zirəkə, təmizə, avrüne və-yü hesteşe bən.

İ rüj rəvəndə (sübh) veyü çiri (qodüş) peqətə, şədə molon düşəydə. Çiri də şiti nezpür be-də, əncəx tojə şit ka karde qorış

əv lıvbəlv pür çiyədə. Həsi pürə ğabi vindedə. Tikəy dəvardə bə-peş xəsisə jen çiriko şiti kam be fik dodə. Zolımə həsi fəğirə veyü qatedə Xıdo xüniro ki, bəs tı şiti çığ ka? Veyü votə qəron, hardə ğəssəmon bəy təsir kardənin. Bı-mədə veyü bə Xıdavəndi-ələmi lovə kardə ki, əvi bə qıləy kijə(pə-rəndə) peqərdını, əv çı zilməkorı dastiko bıpəri bişü. Xıdo çəy sədo məsə. Hükmiş karde ki, veyü bə kijə peqardo.

Çəy rüjnəko toşə isət həmi-nə kijə - kəkü dınyo dimi qardəy-də, har vırdə votədə: ka, ka, ka... Yəni az bə şiti qınyənəm, əv ka bi.

Nənə bovəş hest bı ki, kəkü nişte doyoq peqətə ambürı bə ğə-zəni bin dəğandış, şit ləzzətin, tü, rüen ve bəbe.

Xıdo tını rəhmət bıkə, Leylü nənə!

Həbihi Heybat
Ostoro, Şivü

P.S. Rüsnəko di-se sixan...

Ve hürmətinə toloşon, Hey-bət müəllimi çəmə mübərəkə Leyli nənəko vardə bənə im folklori nümünə hələm ve-veylə co rəvayətonən hestin... Tolışi folkloronədə bəbe vite ki çı ha ki-jon işte mahneə sixanışon heste və dişte im sixanon çışə vete pi-yyədən...

Məsələn, qıləy co rəvayətə-də çı kəkü vitəyon - «ka-püş!» «ka-püş!» formədə şədə...Çı Əvəsori omə nəzonədə molon zandədə və kion pio tojə şiti vin-də kali kijonən «tətə şit» - «tətə şit» handedən... Kali kijonən de «cift şodə» -»cift şodə» handey-nə odəmon xəbədo karde piyəy-dən ki, «əvəsor omədə, kədə bıe cır-cındıron şodənən, tojə oləton bistänen...». Şonəpəpü, Güllü-pırt, Bilbil, Səsinə, Cıpə, Küəziq, Küməkijə, Doəkü və co pərəndon həxədəən ve-veylə joqo rəvayə-ton hestin...

Çəmə həmmə ğeyrətməndə toloşonko xaiş kardəmon ki, bi cürə folklorə nümünəon qırdə bıkə-nən və əvonı im qəzetədə çap kardəyo bəmə bıvgəndənən... Ve çok əbiy ki im folklorə boxçə bəş-mə okardə piə jenon, çəmə xosə nənon, inon, kinon ya zoon-mər-don şəkilon bəmə bıvgəndənən ki im ğeyrətməndənən bə xəlji ni-şon biddəmon...

Bəşmə həmməyon de yolə hürməti: Rüsnə

XIDO RƏHMƏT BİKƏ!

Respublika Tolışi Mədəniyyət Mərkəzi rəhbərəti, əçey üzvon iən «Talışi Sədo» qəzeti redaksiyə çəmə milləti yolə zoə, Boku Davlət Universite-ti dosent **RƏİS SƏMƏDOVI** - qəfil rəhmət şe xəbəko xəyli müteəssir bə və bə çəy xiyzoni iən nezon Xıdoko Səbr orzu kardə.

Təsisçi: Respublika Talışi Mədəniyyət Mərkəzi və Novruzəli Məmmədov

Məsul redaktor: Hilal Məmmədov

Redaksiyanın ünvanına göndərilən əlyazmalar müəlliflərə qaytarılır və mətnlərə rəy verilmir. Faktlara görə yalnız müəlliflər məsuliyyət daşıyırlar. Müəlliflərlə redaksiyanın mövqeyi uyğun gəlməyə bilər.

Qəzet ədliyyə Nazirliyində qeydə alınmışdır. Qeydiyyat №959. Tiraj: 501 nüsxə. Tel: (+99450) 559-40-63

E-mail: hilalmedov@yandex.ru
toloshi_sado@mail.ru
www.talish.info
http://tolishpress.org
http://talish.com